

Kulturmiljø

Miljøpolitikken tredje dimension

Staten har, forud for de seneste regionplaner, opfordret amterne til at foretage en udpegning af værdifulde kulturmiljøer.

Opfordringen er en konsekvens af miljøministerens "Redegørelse om kulturmiljøet" og en folketingsdebat i januar 1996, hvor der var bred enighed om, at "kulturmiljøet" skulle være miljøpolitikken "tredje dimension" på linie med forureningsbekæmpelse og naturbeskyttelse. Der var også enighed om, at man ikke ønskede "museumslandskaber", men miljøer hvor gammelt og nyt befrugter hinanden.

Den statslige udmelding rummer følgende definition:

Et kulturmiljø er et geografisk afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling.

Det fremhæves, at alderen principielt er uden betydning for prioriteringen, og at nyere kulturmiljøer således er »lige så gode« som gamle. Desuden skal der lægges vægt på, at det er helheder og ikke enkeltelementer, der sikres.

Pilotprojektet på Falster

Med nedlæggelsen af de statslige fredningsplanudvalg blev fredningsplanlægningen en amtslig opgave, og i 1980 blev der i samarbejde med Amtsmuseumsrådet påbegyndt en registrering af amtets kulturhistoriske værdier. Arbejdet blev aldrig afsluttet og det indsamlede materiale aldrig anvendt i fredningsplanlægningen. Derfor anbefalede Regionplan 1997, at der skulle gennemføres et pilotprojekt på Falster, hvor amtet i et samarbejde med museer, arkiver, lodsejere og andre kunne udvikle en model tilpasset de lokale muligheder og behov ved at:

- *udvikle en praktisk metode til en geografisk registrering og beskrivelse af bevaringsværdige kulturmiljøer, der vil kunne anvendes i amtets geografiske informationssystem (GIS)*
- *formidle kulturmiljøbegrebet og skabe forståelse for, at bevaring af landskabets kulturhistoriske værdier er et fælles ansvar.*

Efter samråd med Museet Falsters Minder, arkiver og kommuner blev det besluttet, at registreringen skulle foretages kommunevis, og at registranten skulle rumme følgende fire elementer:

- *en kortfattet historisk beskrivelse af hvert enkelt kulturmiljø*
- *en kortfattet beskrivelse af kulturmiljøets elementer*
- *en afgrænsning af det enkelte kulturmiljø*
- *en sårbarhedsvurdering*

Som baggrundsmateriale for registreringen anvendtes Kulturhistorisk Håndbog for Falster (1986), der er en grundig kommuneopdelte registrering og analyse på ejerlavsniveau, samt Trap Danmark og anden relevant topografisk litteratur. Desuden anvendtes generalkvartermesterkortene (1835) samt målebordsbladene (1890 og 1941-42). Men registreringsens vigtigste elementer har været en grundig besigtigelse af landskabet og en løbende kontakt med museum, arkiver og en lang række kyndige lokalhistorikere.

Fredede bygninger og fortidsminder

Ud over de nyregistrerede kulturmiljøer medtager registranten fredede bygninger: **(369 – 17 Gammel Kirstineberg gods)** og fire nedlagte landsbyer fra vikingetid/tidlig middelalder, der med nogenlunde sikkerhed kan tidsfæstes (se **369 – 34**).

Da de fredede fortidsminder allerede findes i GIS-systemet, medtager registranten kun fortidsminder med særligt behov for beskyttelse og pleje. Bopladser og fundsteder under flad mark medtages kun, hvor der er tale om fundsteder, der kræver særlig beskyttelse.

Der skal under alle omstændigheder rettes henvendelse til Museet Falsters Minder (tlf. 54 85 26 71) forud for større anlægsarbejder, jf. Museumslovens kapitel 8. Museet rådgiver gerne om beskyttelsen af kendte arkæologiske lokaliteter og foretager efter anmodning eftersøgning af uregistrerede fortidsminder forud for større anlægsarbejder, jf. Museumslovens § 25-27.

På tilsvarende vis skal museet altid inddrages, når der udarbejdes kommune- og lokalplaner, der berører bevaringsværdier, og når der

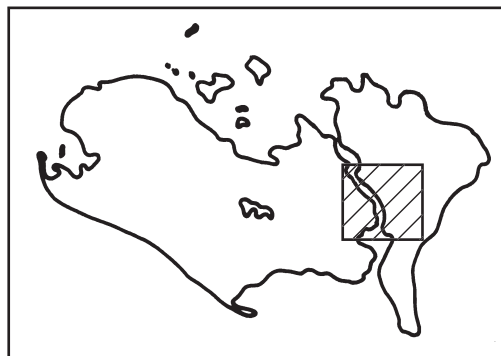
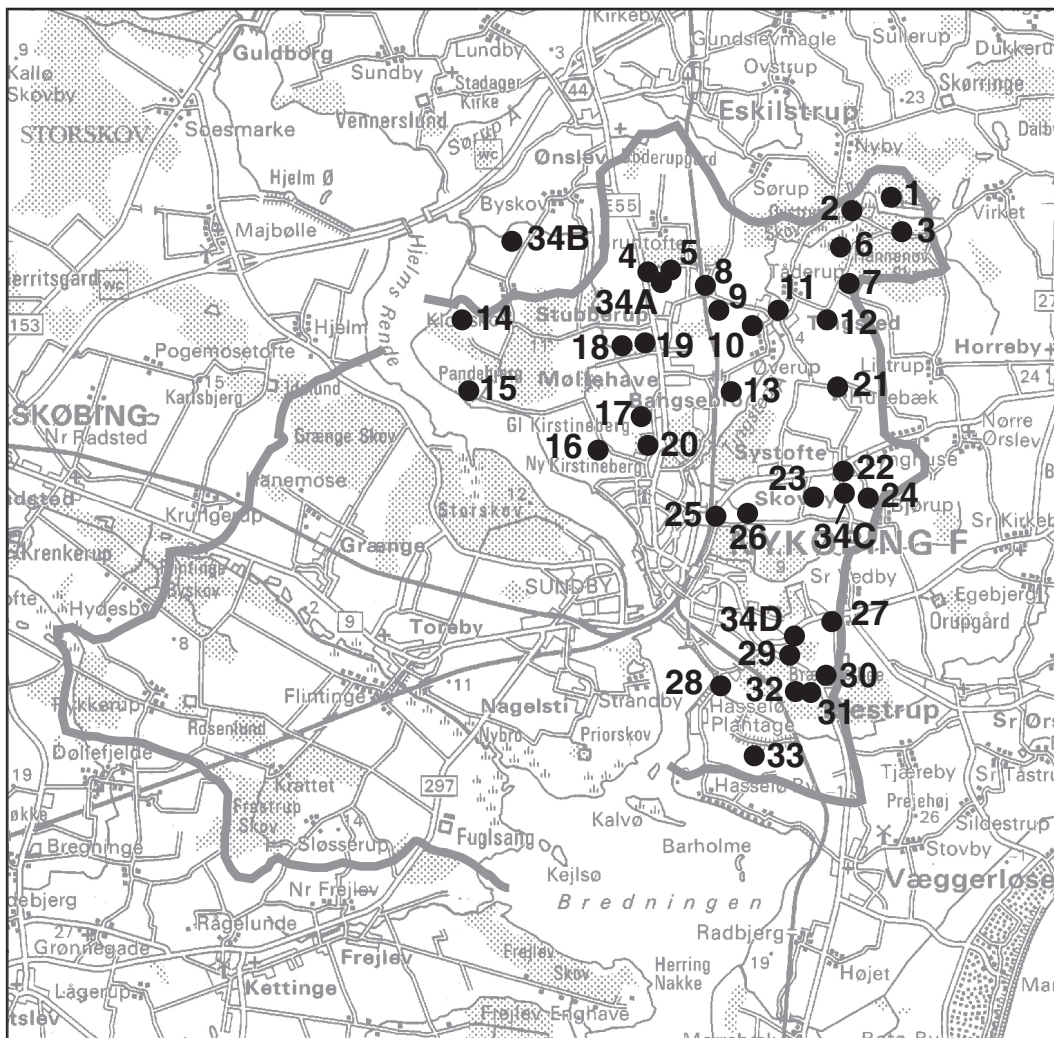
meddeles byggetilladelse eller tilladelse til råstofindvinding, ligesom museet skal underrettes ved anmeldelse af nedrivninger eller andre byggearbejder, der vil medføre afgørende ændringer i brug eller funktion af bygninger, bebyggelser eller funktion af andre kulturlevn, jf. Museumslovens § 23-24.

Registrering - og hvad så ?

En udpegning til en regionplan medfører ingen automatisk beskyttelse af kulturmiljøerne, men betyder kun at der skal tages hensyn, når offentlige myndigheder planlægger og administrerer.

Det er dog amtets håb, at denne første beskrivelse af Nykøbing Kommunes mest værdifulde kulturmiljøer vil tjene til at synliggøre disse værdier over for de lodsejere og de lokalsamfund, der har ansvaret for bevaringen af den kulturhistoriske arv.

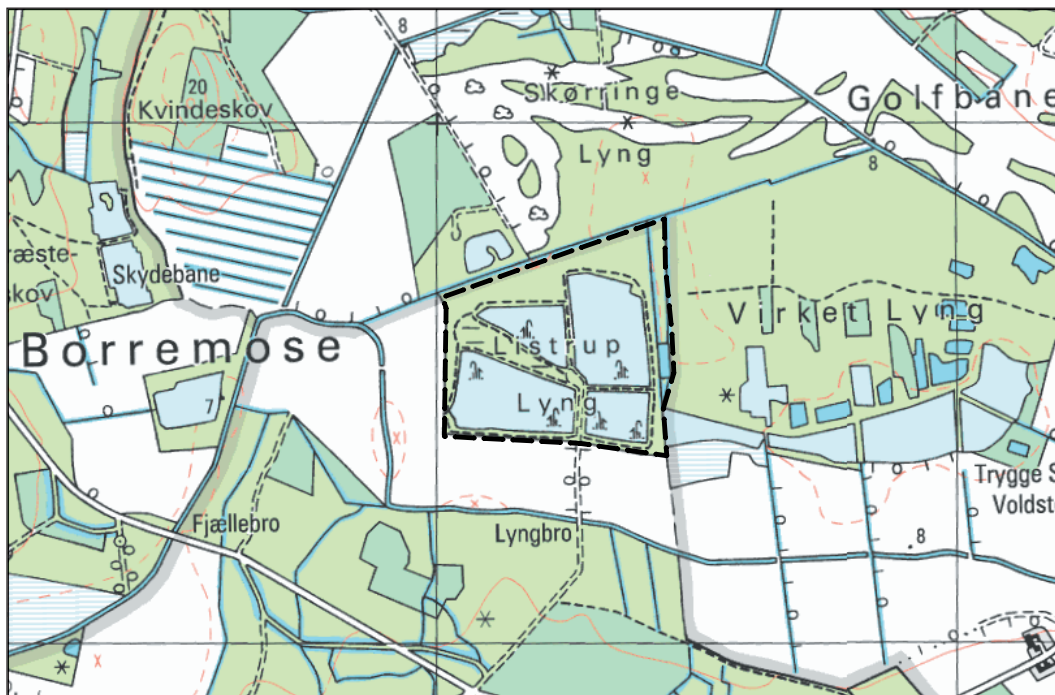
Selvom arven undertiden kan føles tung, er de færreste i tvivl om, at det er den, der giver forandringerne kvalitet og perspektiv.

34 KULTURMILJØER

369-1: Tørvegrave, Listrup Lyng	s. 6
369-2: Gammelt vejforløb ved Falsters Virke	s. 7
369-3: Falsters Virke, Berregaards Planteskole og Virkethus skovløberbolig	s. 8
369-4: Skovfogedhus, Bruntofte Skov	s. 10
369-5: Husmandskoloni ved Bruntofte Skov	s. 11
369-6: Egehus, skovridergård	s. 13
369-7: Gavlhuse, husmandskoloni	s. 14
369-8: Station og forsamlingshus, Tingsted	s. 15
339-9: Tingsted Centralskole	s. 16
369-10: Tingsted gamle skole	s. 17
369-11: Tingsted kirke og Tåderup præstegård	s. 18
369-12: Tåderup Teglværk	s. 20
369-13: Alderdomshjem i Øverup	s. 21
369-14: Klodskovgård	s. 22
369-15: Pandebjerg gods	s. 24
369-16: Ny Kirstineberg gods	s. 25
369-17: Gammel Kirstineberg gods	s. 27
369-18: Kødfoderfabrikken »Trio«	s. 29
369-19: Kraghave gamle skole	s. 30
369-20: Kraghave	s. 31
369-21: Hullebæk landsby	s. 33
369-22: Skolerne i Systofte	s. 34
369-23: Andelsmejeriet i Systofte	s. 35
369-24: To Orupgård-huse ved Bjørup	s. 37
369-25: Klubhuse og baneanlæg (B 1901)	s. 38
369-26: Kommunale vandværk	s. 39
369-27: Sønder Vedby Station	s. 40
369-28: Pumpestation ved Hasselø Nor	s. 41
369-29: Skovfogedbolig og skovarbejderhus ved Lindeskov	s. 43
369-30: Halleruphus Skovridergård	s. 44
369-31: Gammel landevej og bebyggelse ved Hallerup Skov	s. 45
369-32: Sagnstenen »Malle-Musse-Gretes Trone«	s. 46
369-33: Hasselø, nordlige del af ejerlavet	s. 48
369-34: Fire »Gammelbyer»	s. 50

369 - 1 Tørvegrave, Listrup Lyng

Det udstrakte moseområde nord for Hannenov Skov har længe, og senest under 2. Verdenskrig, været udnyttet til tørvegravning. Moseområdet er nu under kraftig tilgroning og størsteparten af tørvegravene er atter ved at lukke sig.

De åbne tørvegrave på Listrup Lyng er anlagt under 2. Verdenskrig. De to sydlige tørvegrave er markeret på 1942- målebordsbladet. De to nordlige grave er kommet til efter 1942.

Listrup Lyng

Tørvegravene, der ligger på Skov- og Naturstyrelsens arealer, er et yndet udflugtsområde, hvor Falster Statsskovdistrikt holder stier og tørvegravenes vandflader åbne. Lokalt kaldes området »Borremosen«.

Sårbarhed: Tørvegravene og de omgivende arealer er sårbare over for tilgroning.

Litt: Statsskovvæsenets vandreture, Borremosen Falster, 1982

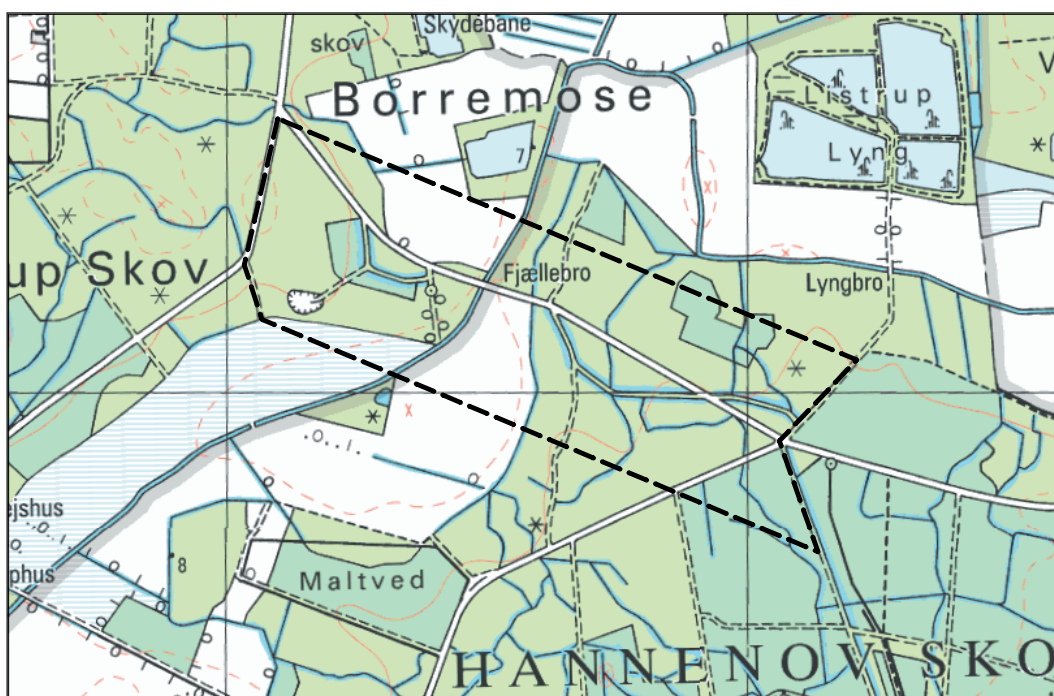
Kilde: Skovfoged Niels Chr. Jørgensen, Falsters Statsskovdistrikt.

369 - 2 Gammelt vejforløb ved Falsters Virke

Fjælebrovej har navn efter »Fjælebroen« over Tingsted Å. Vejens forløb langs den sydlige kant af det udstrakte moseområde gør det nærliggende at tolke denne vej som den vestlige adgangsvej til Falsters centrale folkeborg (se 369 – 3) og dermed som en ældgammel falstersk »hærvej«.

Kort fra 1836 og 1891 viser, at vejen havde et bugtet forløb fra »Skadekilde« til »Tresnippen«. På 1942 målebordsbladet ses, at der i den mellemliggende periode (1936-37) er sket en udretning af strækningen øst og vest for »Fjælebroen«. De afsnørede vejstrækninger anvendes nu som skovveje og parkeringspladser.

I tilknytning til vejen findes en række anlæg: En stensat kilde, »Skadekilde« ved vejkrydset i Ovstrup Skov og – i skoven syd for vejen – en gammel grusgrav, anlagt før 1891. Utvivlsomt for at skaffe materialer til vejen. Øst herfor et anlæg der består af en tuja-allé og en mindesten: *Minde/ om/ Hr kammerjunker Berregaard/ skovrider. Ansat i April 1862/ Søgt sin afsked 1 Oktober 1889/ Indhugget af samtlige betiente/ paa distriktet s.a.*

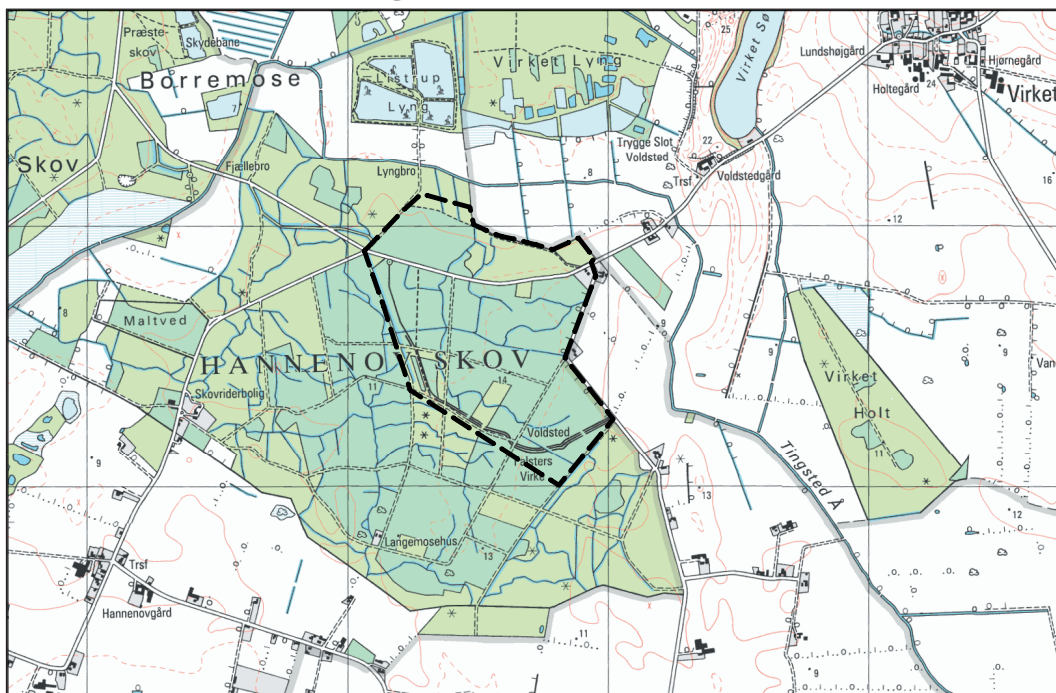
Fjælebrovej

Sårbarhed: De gamle vejforløb er sårbare over for en yderligere vejudvidelse og over for nedlæggelse af de gamle afsnørede vejforløb i skoven. De øvrige anlæg er sårbare over for manglende vedligeholdelse.

Kilder: Hilbert Poulsen, Kraghave Gåbensevej 46, 4800 Nykøbing F og skovfoged Niels Chr. Jørgensen, Falsters Statsskovdistrikt.

Litt: Trap p. 960 f.

369 - 3 Falsters Virke, Berregårds Plante og Virkethus skovløberbolig

Øst for det vejforløb, der er beskrevet ovenfor (369 – 2), er der bevaret betydelige dele af en mægtig folkeborg fra jernalderen. Folkeborgen, der kaldes ”Falsters Virke”, fremtræder som en halvkredsvold, hvis ender tidligere strakte sig helt op til moseområdet i nord. Uden for skoven er voldene bortpløjet.

Folkeborgen fremtræder i dag som et 1300 meter langt voldanlæg. Den østligste del (o. 325 m) med tredobbelte volde og grave. Den midterste del (o. 630 m) med dobbelte volde og grave, der dog er noget forstyrrede af nyere skovveje. Det sidste stykke af en enkelt grav og vold. Voldene er 3 – 6 meter brede og indtil 1,5 meter høje. Nord for Fjælebrovej er volden næsten udvisket.

Voldanlægget ved Virket og en tilsvarende folkeborg ved Maribo-søerne dateres nu til yngre jernalder. Tidligere blev voldanlægget sat i forbindelse med Saxo's beretning om venderoverfaldet i 1158, hvor der omtales et ”virke”, bag hvilket falstringerne søgte ly.

Ved vejkrydset »Tresnippen« har Lolland-Falsters Historiske Samfund i 1933 opstillet en mindesten: *Falsters Virke/ 1158 udstod falstringerne/ vendernes belejring bag/ volde og grave der strakte sig/ til banken ved Virket over/ dette sted.* I nærheden af denne mindesten står en sten, hvori er indhugget en krone og året 1791. Det år skoven atter kom under kronen.

I skovens nordøstlige hjørne ligger en ældre planteskole, anlagt af skovrider Berregaard, hvis skovridergård lå lidt øst for planteskolen. Planteskolen er hegnet af jorddiger. Den rummer en del ældre løv- og nåletræer, der er plantet før 1889.

Over for planteskolen ligger skovløberboligen »Virkethus« med tilhørende baghus opført i røde sten (1943).

Virkethus

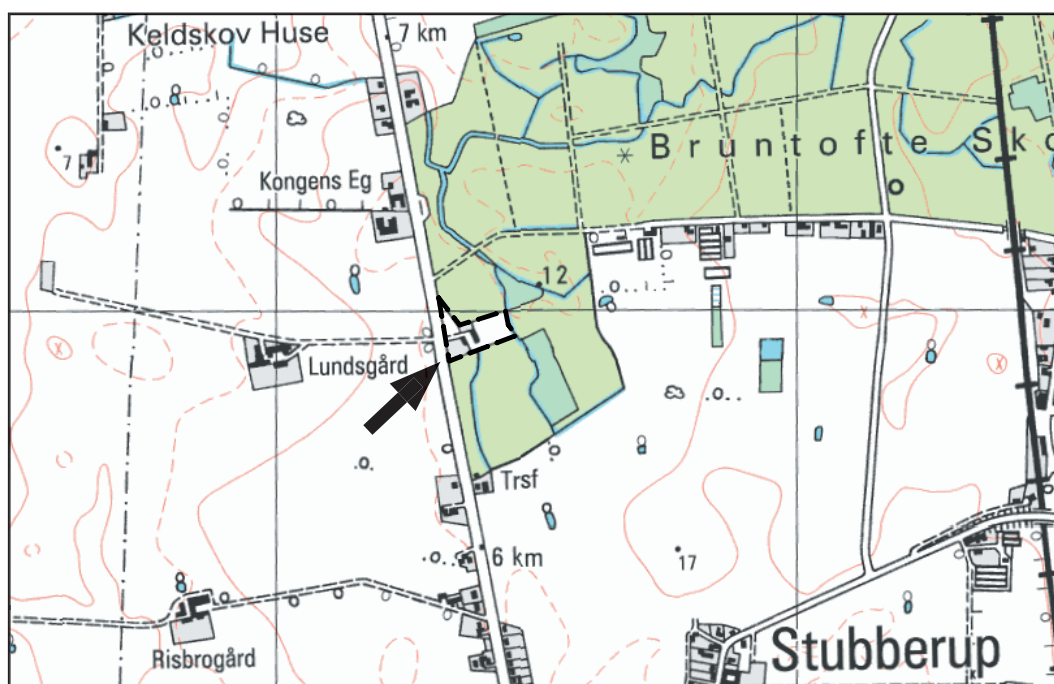
Virket Volden

Sårbarhed: Volde og grave er sårbare over for tilgroning og maskinel skovdrift. Arealet indenfor voldene er sårbart over for dybdepløjning, gravning, terrænændringer og dræning. Berregårds Planteskole er sårbar over for tilgroning. »Virkethus« er sårbar over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt: Trap p. 958 f.

Kilde: Skovfoged Niels Chr. Jørgensen, Falsters Statsskovdistrikt og Hilbert Poulsen, Kraghave Gåbensevej 46, 4800 Kraghave.

369 - 4 Skovfogedhus, Bruntofte Skov

Skovfogedhus Bruntofte

Skovfogedboligen i den vestlige kant af Bruntofte Skov er markeret på generalkvartermesterkortet (1836) og må formodes opført i forbindelse med omstruktureringen af Vennerslunds besiddelser i Tingsted sogn o. 1800. Skovfogedhuset havde tidligere et jordtilliggende på syv tønder land. Desuden havde skovfogeden ret til at lade syv køer græsse i skoven.

Skovfogedhuset, der fortsat tilhører Vennerslund Gods, er kalket i Vennerslunds gule farve og fremtræder med sorttjæret bindingsværk og tegltag. Ingen af de gamle avlsbygninger er bevaret.

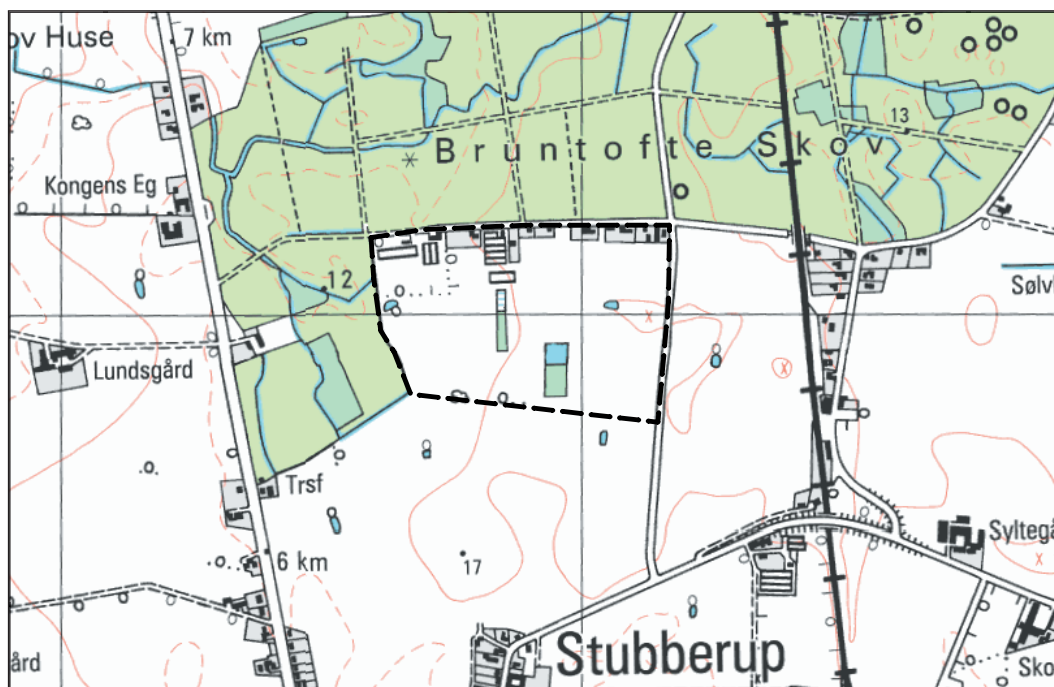
Sårbarhed: Skovfogedhuset er sårbart over for ændringer af farvevalg og væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Lindhard Rasmussen, Stationsvej 26 A, 4800 Tingsted (opvokset i skovfogedboligen) og Inger Strange, Tingsted-Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

369 - 5 Husmandskoloni ved Bruntofte Skov

I Stubberup foregik udflytningen af husmandsstederne påfaldende sent, idet kun to af byens 15 huse med jord var udflyttet i 1848, og husmandskolonien ved Bruntofte Skov repræsenterer en meget sen husmandsudflytning, anlagt øst for et ældre husmandssted ved Bruntofte Skov. Her blev der i 1907 opført seks husmandssteder på 3-4 tønder land langs kanten af skoven.

I forbindelse med nedlæggelsen af en gård nord for Tingsted Station og lukningen af den hidtidige adgangsvej, der gik over jernbanen, fik to af husmandsstederne o. 1960 forøget deres jordtilliggende. Samtidig blev den nuværende adgangsvej (Solvang) etableret.

De tre østlige ejendomme har fortsat bevaret deres oprindelige bygninger. De fem vestlige har i større eller mindre grad mistet deres oprindelige præg.

Sårbarhed: Husmandskolonien er sårbar overfor væsentlige strukturelle ændringer af landskab og bebyggelsesstruktur. De tre bedst bevarede bygningsanlæg er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

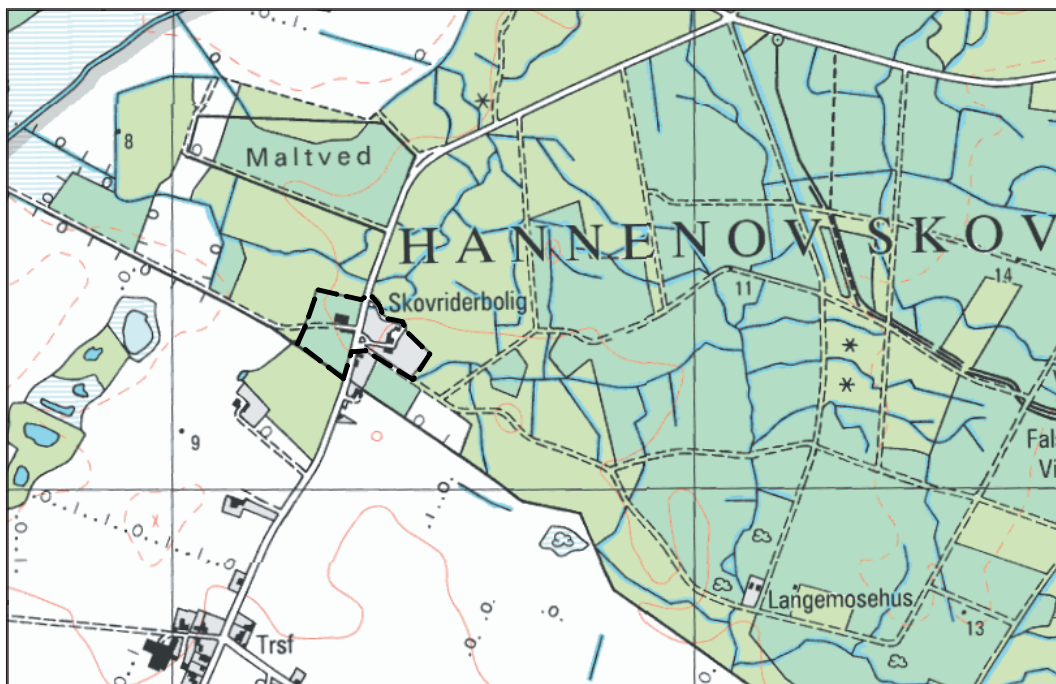
Kilde: Laurits Hansen, Stubberupvej 22, 4800 Tingsted og Inger Strange, Tingsted Systofte Lokalhistoriske Arkiv

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), Bind 1, p. 153 ff.

Husmandskoloni ved Bruntofte Skov

369 - 6 Egehus, skovridergård

Skovridergården (1908) fremtræder som en statelig og velbygget rødstensvilla med halvvalmet tegltag. Nord for denne en staldbygning i røde sten og trempel-overbygning, der nu er indrettet til distriktskontor. Omkring skovridergården et stort haveanlæg med en halv snes gamle, slanke ege.

På den modsatte side af Hannenovvej ligger skovdistriktets sorttjærede maskin-lade og to mindre, rødmaledede garagebygninger.

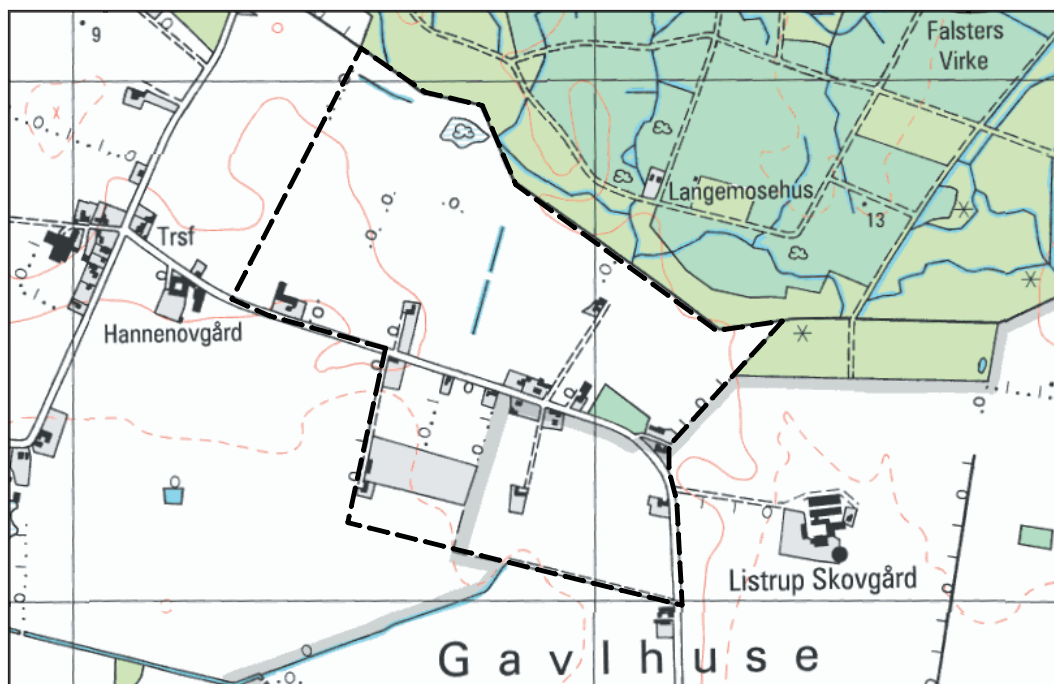
Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Skovfoged Niels Chr. Jørgensen, Falsters Statsskovdistrikt.

Skovridergård Egehus

369 - 7 Gavlhuse, husmandskoloni

Gavlhuse er et skoleeksempel på en husmandskoloni med lang kontinuitet. Den ældste del af udstykningen findes på sydsiden af landevejen mellem Tåderup og Listrup. Den vestlige del ligger i Tåderup ejerlav, mens den østlige ligger i Listrup ejerlav (hhv i Nykøbing og Stubbekøbing Kommune). Tilsyneladende har man ved udskiftningen i både Tåderup (1792) og Listrup (1794) valgt at tildele husmændene jord yderst ude i ejerlavet. 1836-kortet fortæller, at Gavlhusene dengang omfattede 11 ejendomme på hver tre tønder land. De syv ejendomme nord for landevejen blev oprettet 1904 ved udstykning af Tåderup Præstegårds jord.

Gavlhuse

Husmandskolonierne fremtræder i dag med en række mere eller mindre ombyggede småejendomme. Det omgivende landskab domineres endnu af mindre markstykker adskilt af levende hegn.

Sårbarhed: Husmandskolonierne er sårbare over for væsentlige strukturelle ændringer af bygninger og landskab.

Kilde: Inger Strange, Tingsted – Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog, (Nykøbing Kommune) p. 122 ff. og (Stubbekøbing Kommune) p.139 ff.

369 - 8 Station og forsamlingshus, Tingsted

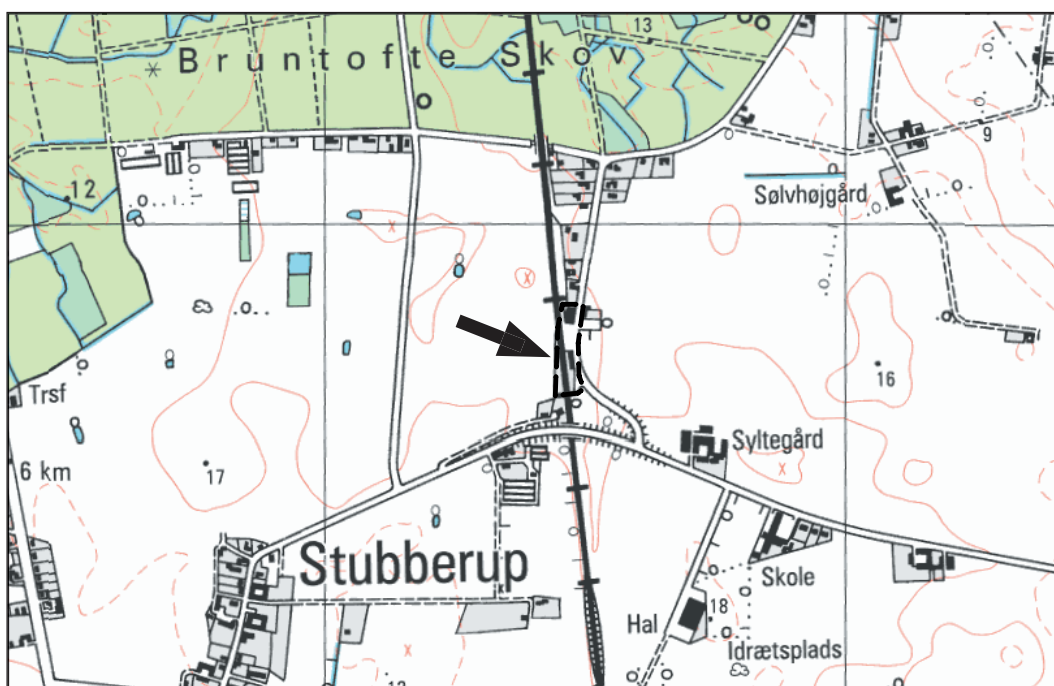
Tingsted Station er opført 1872 og nedlagt 1963. Stationsbygningen fremtræder i alt væsentligt i sin oprindelige skikkelse: gule sten og rødt tegltag. I nord og syd tilbygninger, der formentlig er yngre end den oprindelige stationsbygning.

Tingsted Forsamlingsbygning FREMTIDS HAAB (nu Tingsted Forsamlingsgård) blev opført nord for stationen i 1885. Bag opførelsen stod 60 aktionærer.

Den oprindelige bygning rummede en sal og en tværbygning i to etager med bolig til værten på første sal. Den blev i 1957 udvidet med en scenebygning i forlængelse af salen, og i 1960-erne med en ekstra sal i form af en tilbygning med fladt tag i sydenden af den oprindelige bygning. Forsamlingsbygningen og de senere tilbygninger er i gule sten. Bygningen har eternittag.

Sårbarhed: Station og forsamlingshus er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Inger Strange, Tingsted - Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

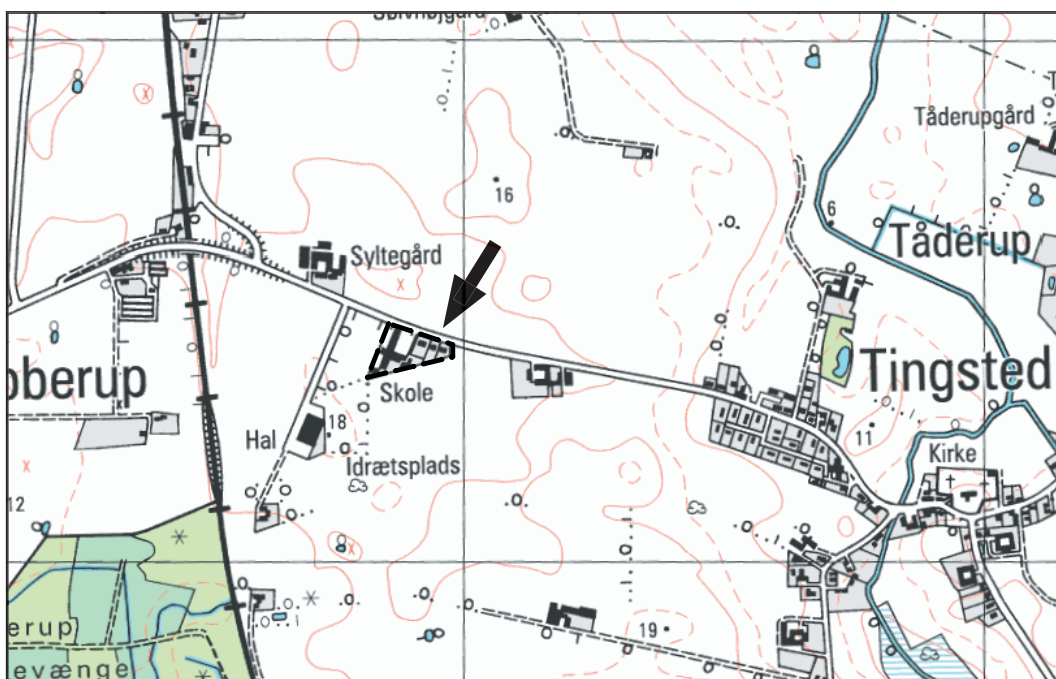

Tingsted Station og forsamlingshus

369 - 9 Tingsted Centralskole

Tingsted Centralskole blev opført 1958 og fremtræder som et typisk og velbevaret eksempel på en mindre centralskole, hvor eleverne (indtil 1972) kunne gennemføre hele grundskoleforløbet. Fra første klasse til realeksamen. Fra 2004 er skolen lukket. Eleverne er overført til Nordbyskolen.

Skolen fremtræder som én lang længe med vinkelbygninger til begge sider. Syd for skolebygningen en fritliggende pedelbolig. Langs landevejen mod øst, tre lærerboliger. Alle bygninger er opført i røde tegl.

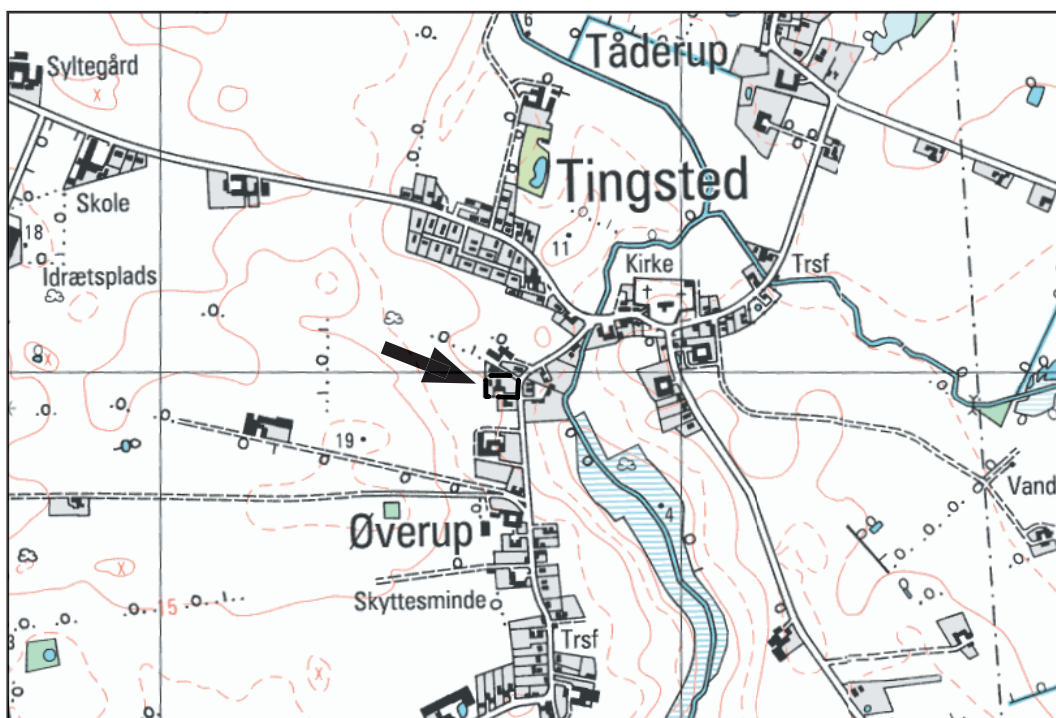

Tingsted Centralskole

Sårbarhed: Centralskole og boliger er sårbare over for funktionstømning og væsentlige ændringer af bygninger og omgivelser. Det samlede anlæg er sårbart over for bygningsmæssige ændringer, der vil medføre en opløsning af skolekompleksets fremtræden som en helhed.

Kilde: Inger Strange, Tingsted – Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

369 - 10 Tingsted gamle skole

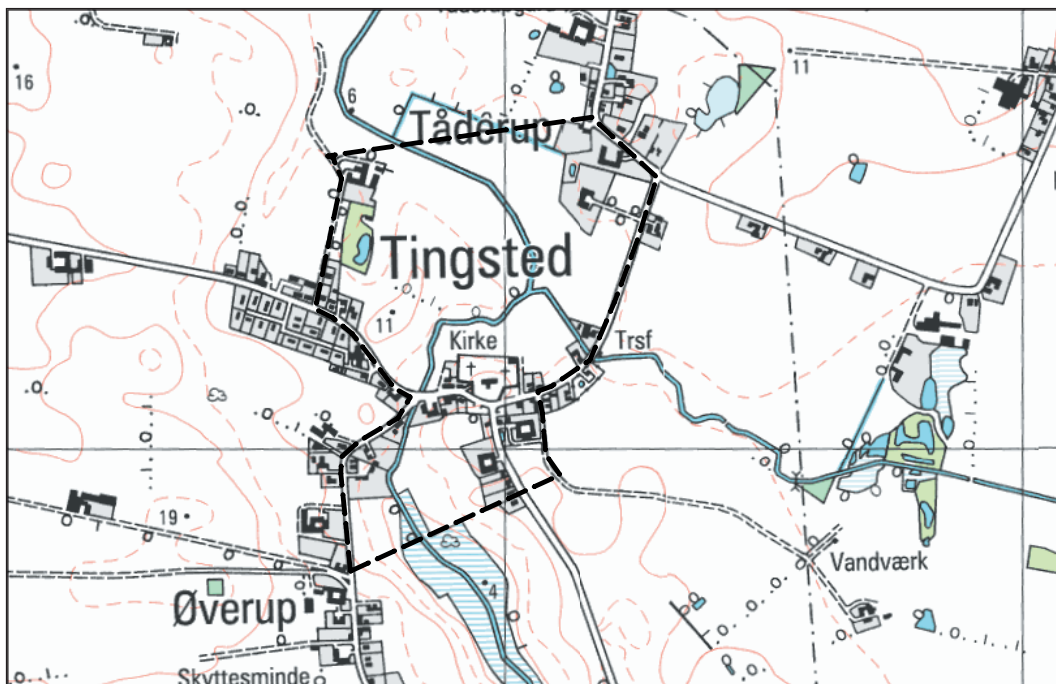
Tingsted gamle skole

1901 kunne Tingsted sogneråd åbne tre nye skoler, der skulle erstatte de gamle skoler i Øverup, Bruntofte og Kraghave (369 – 19). Skolen i Tingsted, der skulle erstatte den gamle rytterskole i Øverup, blev placeret midt mellem Øverup og Tingsted. Skolen kostede, fuldt møbleret, 17 000 kr. Skolen i Tingsted blev nedlagt i 1972 og fungerer nu som foreningshus og lokalhistorisk arkiv.

Sårbarhed: Skolen er sårbar over for ny funktionstømning og over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Inger Strange, Tingsted – Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

369 - 11 Tingsted kirke og Tåderup præstegård

Tingsted kirke

Tingsted var, som navnet fortæller, falstringernes gamle tingsted. I middelalderen og frem til 1633 holdtes landstinget på kirkegården. Fra 1695 til 1720 fungerede byen som fælles tingsted for de to falsterske herreder.

Det ældste matrikelkort (1784) viser seks gårde, der er placeret i V-form omkring kirke og kirkegård. Udflytningen af fire gårde har udvisket byens oprindelige stramme struktur, men bybilledet domineres fortsat af den højt beliggende kirke mellem landsbyen og de lavtliggende arealer ned mod Tingsted Å. Bygaden har bevaret sit oprindelige forløb syd om kirken. Syd herfor findes en åben plads, hvor der i 1968 blev rejst et mindesmærke, der markerer byens historiske rolle som tingsted.

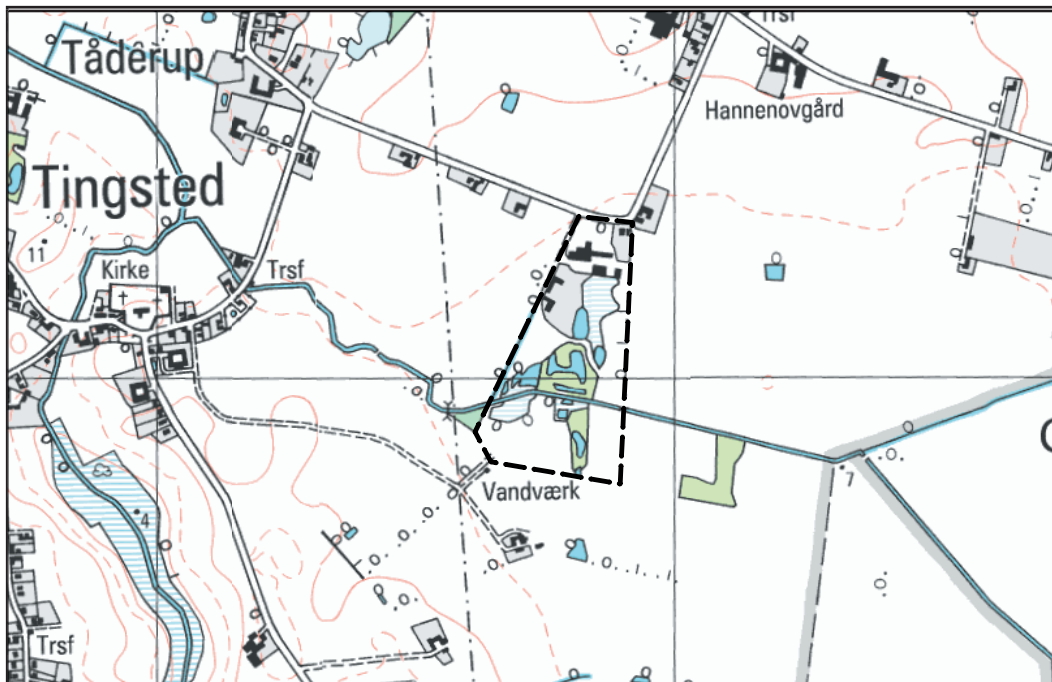
Nord for kirkebanken ligger Tåderup præstegård, ligeledes placeret på en højtliggende banke. Den yderst bevaringsværdige hvidkalkede og stråtækte præstegård er opført af præsten og orientlisten J. C. Lindberg i 1846.

Det åbne landskab mellem kirke og præstegård er omfattet af kirkeomgivelsesfredninger (1952-54).

Sårbarhed: Bygaden er sårbar over for regulering. De lavtliggende områder langs Tingsted Å og området mellem Tåderup præstegård og Tingsted kirke, der i væsentlig omfang anvendes til græsning, er sårbare overfor ændringer af hidtidig tilstand. Kirkens og præstegårdens nærmeste omgivelser er sårbare over for bebyggelse og væsentlige ændringer af landskabet.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p. 127 og Storstrøms Amt: Kirkeomgivelsesfredninger i Storstrøms Amt p. 66, Trap p. 957 ff.

369 - 12 Tåderup Teglværk

Det ældste teglværk i Tåderup blev etableret af gårdejer Niels Hansen Kyllinge i 1840. Han solgte 1857 teglværk og 10 tdl. lerjord til en tysk teglbrænder: Tönnes Schwärter, der indtil da havde arbejdet for Edward Tesdorpf på Orupgård. Schwärter-familien drev i flere generationer Tåderup Teglværk hvis hovedprodukt: gule håndstrøgne, og senere gule maskinsten, kom til at præge landsdelens byggeri. Især landbrugsbygninger, arbejderboliger og småhuse. Teglværket lukkede o. 1965 efter at det var blevet overtaget af Grængegårdens Teglværk.

Teglværkskomplekset fremtræder med en bred rødstensbygning med tilbygning i øst. Mod nord en tværbygning. I det ene hjørne af denne står den nedre del af en teglværksskorsten. Ved det andet hjørne en ældre, lav ladebygning. Vest herfor en ældre teglklædt tørrelade.

Øst for teglværksbygningerne en villa fra begyndelsen af 1900-tallet, og syd for teglværket en ældre landejendom med et stuehus i gule sten. Syd for denne et træbevokset område med mere eller mindre opfyldte teglværksgrave.

Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for forfald, nedrivning og væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

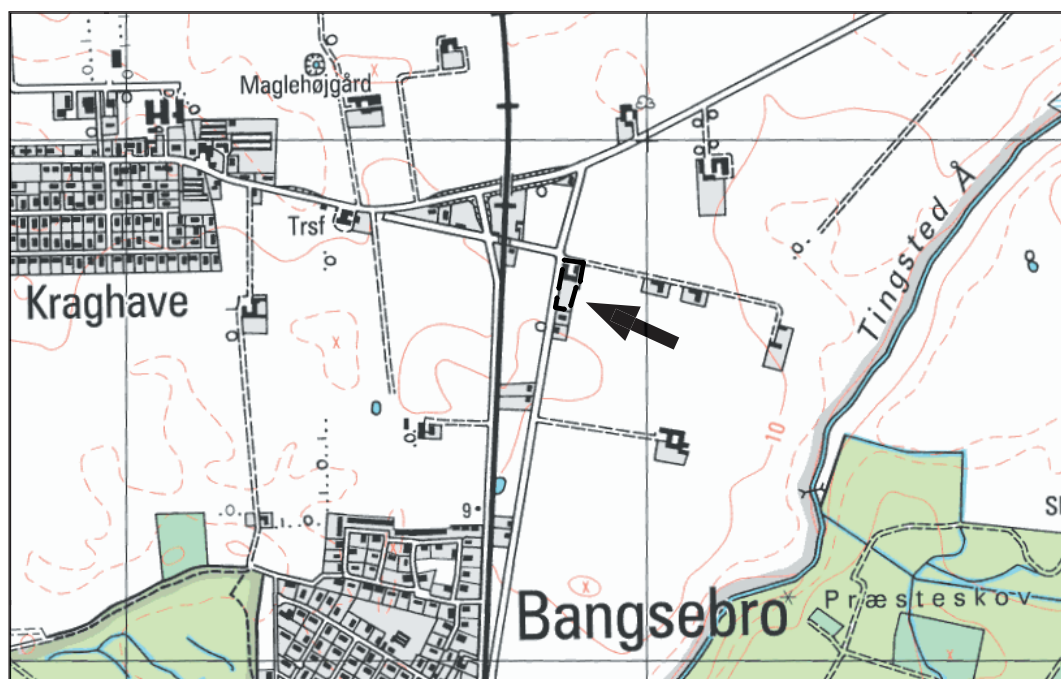
Kilde: Inger Strange, Tingsted – Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

Tåderup Teglværk

369 - 13 Alderdomshjem i Øverup

Tingsted sogns fattiggård blev o.1850 opført på bar mark, men dog med en central placering i sognet. Fattiggården kom senere til at fungere som alderdomshjem, dog stadig med en fattigafdeling. Alderdomshjemmet blev nedlagt 1992.

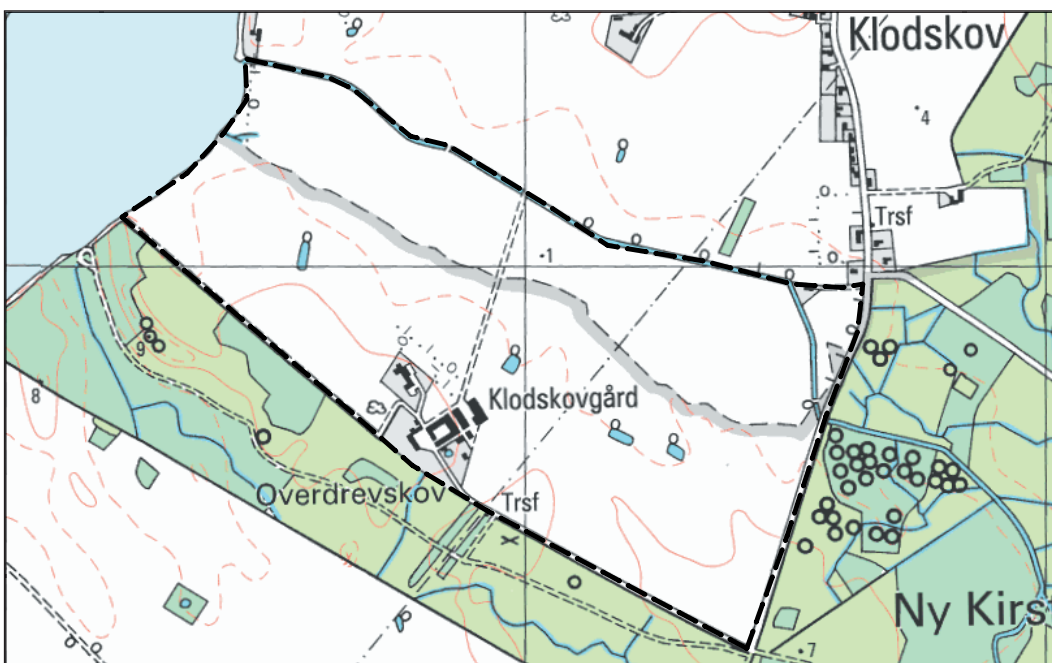
Alderdomshjem i Øverup

Alderdomshjemmet fremtræder som en vinkelbygning i gule sten. Den ældste del af bygningen som én lang længe langs den gamle landevej. Den er forsynet med frontispice. Her en cementplade med indskriften: »De gamles hjem«. I gavl en indskrift: »Alderdomshjem«. Den tværgående fløj er en yngre tilbygning.

Sårbarhed: Bygningen er sårbar overfor væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Inger Strange, Tingsted – Systofte Lokalhistoriske Arkiv

369 - 14 Klodskovgård

Klodskovgård

1915 erhvervede tobaksfabrikant H.S. Nobel Klodskovgård som lystejeendom. Den fremtræder fortsat som et usædvanligt gårdanlæg med bygninger af høj kvalitet.

Den gamle hovedbygning er den vestlige fløj af en firlænget bindingsværksgård fra 1700-tallet. Den har i nord en tilbygning i to etager fra o. 1915. Mod haven adskillige tilbygninger. Den seneste og største fra 1937. 1700-tals gårdens sydlige fløj har en tilbygning (forvalterbolig). Tilbygningerne skyldes arkitekt Dam, Nykøbing F.

Nordvest for den gamle hovedbygning ligger en moderne hovedbygning (1972) i hvidpudset tegl og skifertag, tegnet af arkitekt Husted Andersen.

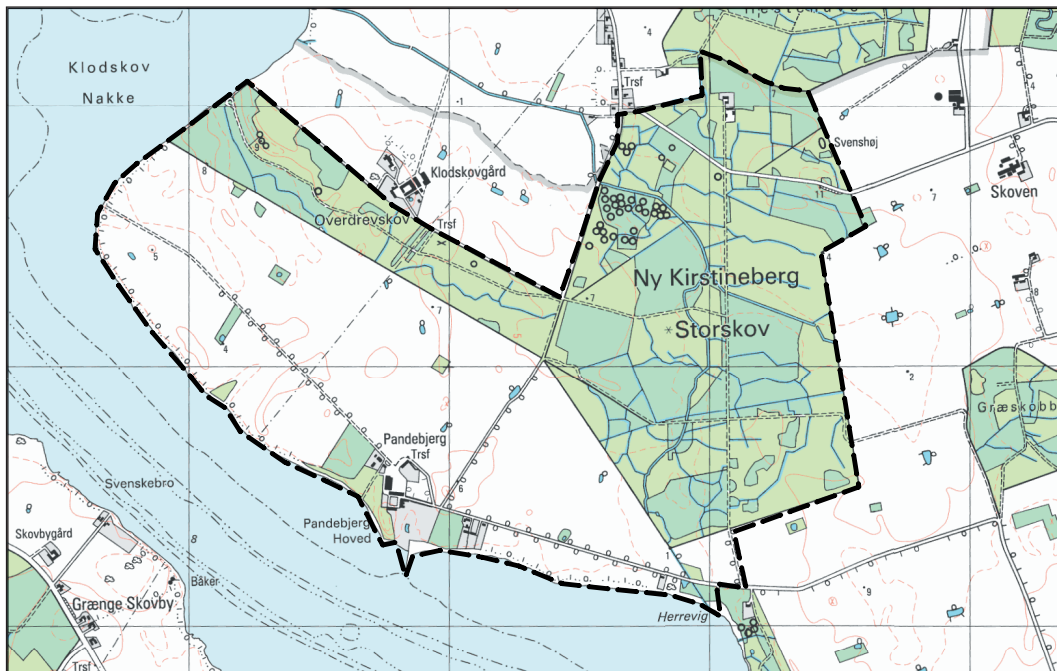
Avlsbygningerne omfatter et trefløjet anlæg fra 1917 (arkitekt Dam) med vægge af granitkvadre: Kostald (vest), lade (nord) og svine-/hestestald (øst). Desuden to ældre, rødmalede trælader og en stor trælade fra 1997 samt diverse småbygninger.

Syd for kampestensbygningen et hvidkalket arbejderhus.

Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur. Gårdens visuelle fremtræden er sårbar over for væsentlige ændringer i det omgivende landskabs struktur.

Kilde: Ulrik Nobel, Klodskovgård, Klodskovvej 13B, 4800 Nykøbing F.

369 - 15 Pandebjerg gods

Pandebjerg er udskilt fra Gammel Kirstineberg gods (369 – 17) i 1847 hvor skovridergården og de skovbevoksede overdrevsjorder (Vesterskov) blev lagt under den nyoprettede hovedgård. Gården blev sidst i 1800-tallet erhvervet af Edw. Tesdorpf. 1908 tilkøbtes Ny Kirstineberg (369 – 16), der siden har fungeret som avlsgård for Pandebjerg.

Pandebjergs hovedbygning er i to etager med tværfløj i syd, et par østlige fløje og et lille spirpydet tårn. Stilen er tidlig renæssance, men huset er opført o. 1900 (arkitekt H.C. Glahn). Vest for hovedbygningen to sidelænger med henholdsvis bolig og herskabsstald.

Økonomibygningerne omfatter blot en ældre trælade og en vognport.

Neden for Pandebjerg en mole med bro, anlagt til udskibning af sukkerroer.

Nordvest for hovedbygningen en hvidkalket funktionærbolig. Desuden fire ensartede, gulkalkede arbejderhuse øst for gården. I Ny Kirstineberg Storskov en skovfogedbolig. Ved denne rester af et savværk.

Øst for Pandebjerg en birkeallé. Mod nord en enkelt række elm. Mod vest en allé af elm m.m. Den vestligste del af denne allé består af bøg og eg, muligvis rester af den tidligere skov. Løvtræsbevoksningen langs kysten er omfattet af en fredningskendelse (11/11 1954)

Overdrevsskov og Ny Kirstineberg Storskov rummer talrige fortidsminder stedvis som tætte højklýnger.

Sårbarhed: Det åbne hovedgårdslandskab er sårbart over for bebyggelse, beplantning og væsentlige ændringer i landskabsstrukturen. Hovedbygning, funktionær-

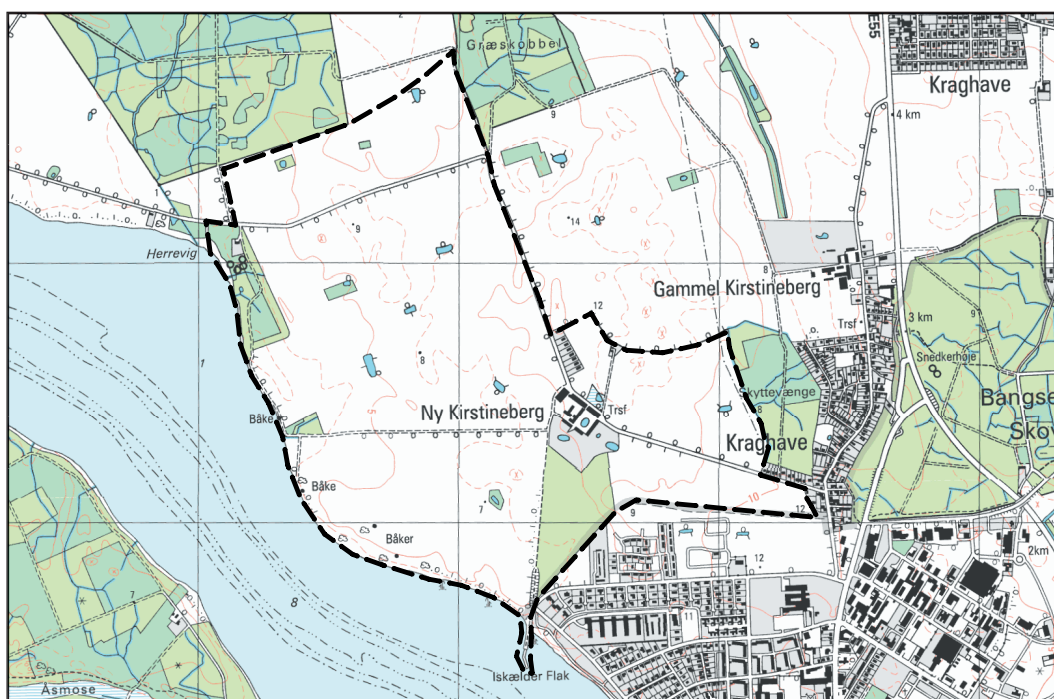

Pandebjerg gods

boliger og arbejderhuse er sårbare overfor væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser. Gravhøje og omgivelser er sårbare over for maskinel skovdrift og tilplantning.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p. 187 ff. Trap p. 953.

369 - 16 Ny Kirstineberg gods

Nyere hovedgård, udskilt fra Gammel Kirstineberg 1863. Gården har siden 1908 fungeret som avlsgård for Pandebjerg (369 – 15).

Hovedbygningen (1876) er i én fløj og én etage over en høj kælder. Den er opført i røde mursten. Taget er skifertækket. De høje gavle er smykket med rundbuefriser og renæssanceforsiringer (arkitekt Aug. Klein).

Økonomibygningerne er fra 1867 og senere. Den markante lade er fra 1900.

Nord for gården 7 ens arbejderhuse. Nordligst i rækken desuden et ældre bindingsværkshus. Øst herfor ligger en tidligere polakkaserne, der omkring 1940 blev ombygget til forvalterbolig. I skoven ved Herrevig en velbevaret funktionærbolig i bindingsværk.

Der er adskillige fine alléer langs adgangsvejene til gården og en del levende hegn med mange gamle træer langs markvejene. Løvtræsbevoksningen langs kysten er omfattet af en fredningskendelse (11/11 1954).

Skovdiget ved Skyttevænge fortsætter vestpå som et markant jorddige med levende hegn og gamle ege.

I den lille skov ved Herrevig findes 5 oldtidshøje, og 7 overpløjede høje på den omkringliggende mark.

Fra avlsgården til kysten et stiforløb på den gamle roebanestrækning til den tidligere udskibningsbro (nu Nordre Bådelaug's bro). Roesporet har i syd gennemskåret en lille bakke.

Ny Kirstinebjerg gods

Sårbarhed: Det åbne hovedgårdslandskab er sårbart over for beplantning og andre ændringer i landskabsstrukturen. Det gælder især det åbne friområde mod parcelhusbebyggelsen i syd.

Hovedbygningen, de ældre avlsbygninger, funktionærboligerne og de ensartede arbejderhuse er sårbare overfor væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser. Fortidsminderne er sårbare over for maskinel skovdrift og tilplantning. De overpløjede gravhøje er sårbare overfor dybdepløjning og terrænændringer.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p. 197 ff., Trap p. 953 og 958.

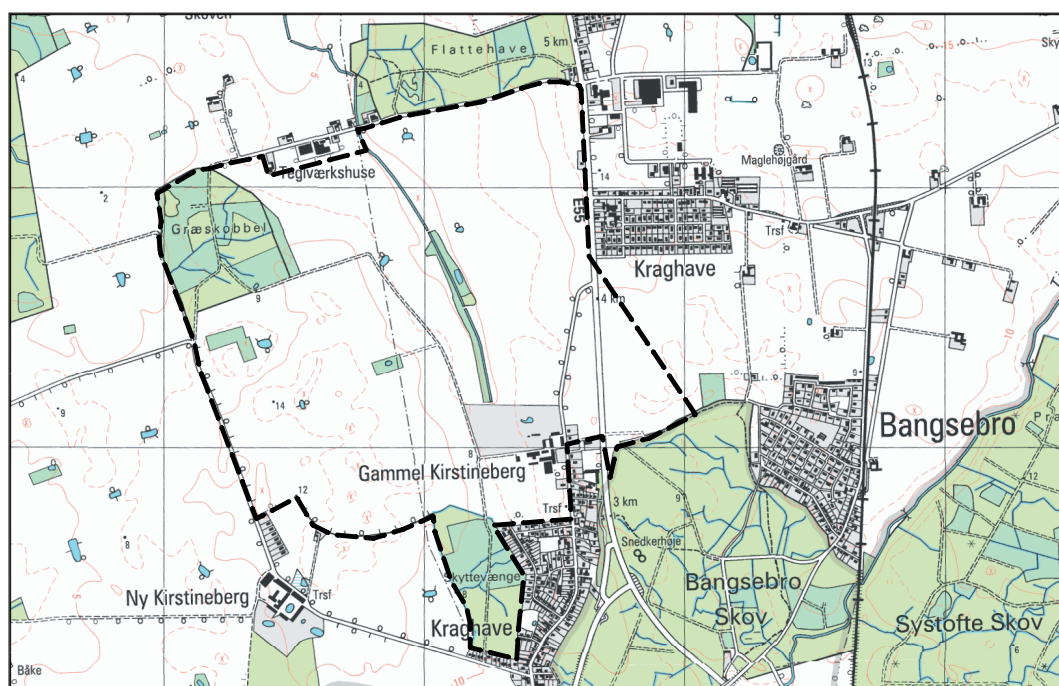
369 - 17 Gammel Kirstineberg gods

Hovedgård udskilt fra Vennerslund 1783 for at de hoveripligtige bønder ikke skulle have for langt til arbejde.

Hovedbygningen (1773) er af materialer fra Nykøbing Slot og fremtræder som et langt, hvidkalket bindingsværkshus med lav frontispice mod nord og syd. Den østre sidelænge, der ligeledes er i hvidkalket bindingsværk, er en ældre tiendelade. Disse bygninger samt hegnsmure og portpiller mod Kraghave Gåbensevej er bygningsfredede.

Øst for hovedbygningen ligger to hvidkalkede funktionærhuse fra begyndelsen af 1900-tallet, og vest for hovedbygningen ligger to funktionærboliger i gule sten. Syd for gården et gulkalket arbejderhus.

Avlsbygningerne omfatter et par ældre staldbygninger og forskellige nyere lader.

Gammel Kirstinebjerg gods

Ejerlavsskellet mod syd (fra NV-hjørne af Skyttevænge mod Ny Kirstineberg) fremtræder som et markant jorddige med levende hegn og gamle ege. Langs den gamle Gåbense Landevej var der tidligere en elmeallé, der spillede fint sammen med Gammel Kirstinebergs hovedgårdsanlæg. Elmene blev i 2002 erstattet af en lindeallé.

Sårbarhed: Det åbne hovedgårdslandskab er sårbart overfor væsentlige ændringer. Det gælder især de åbne friområder nærmest selve gården. Hovedbygningen, de ældre avlsbygninger, funktionærboligerne og arbejderhusene er sårbare overfor væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser, fx i form af bebyggelse af de åbne arealer omkring hovedgården.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p. 173 ff., Trap p. 958.

369 - 18 Kødfoderfabrikken »Trio«

Kødfoder- og destruktionsanstalt med forvalterbolig opført af Andelsselskabet »Trio« (tre andels-slagterier) i 1940 og nedlagt omkring 1960. Siden anvendt af mindre håndværksvirksomheder.

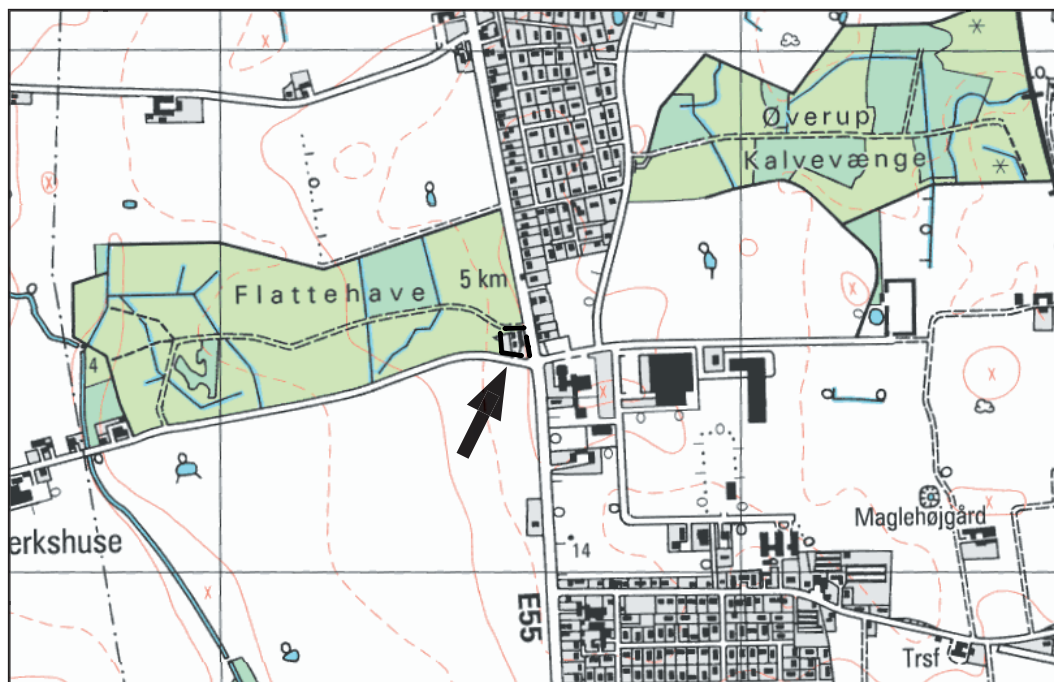
Sårbarhed: Bygningerne er sårbare for væsentlige ændringer i arkitektur og omgivelser.

Kilde: Gøsta Jonasson, lokalhistoriker, Kraghave

Fabrikken Trio

369 - 19 Kraghave gamle skole

Kraghave gamle skole, opført 1857 som skole for Kraghave, Stubberup og Bruntofte. Skolen blev efter nedlæggelsen (1901) købt af godsejer Hillerup, Gammel Kirstineberg. Han nedrev skolens midterste del og omdannede resten til to ens arbejderhuse (1911).

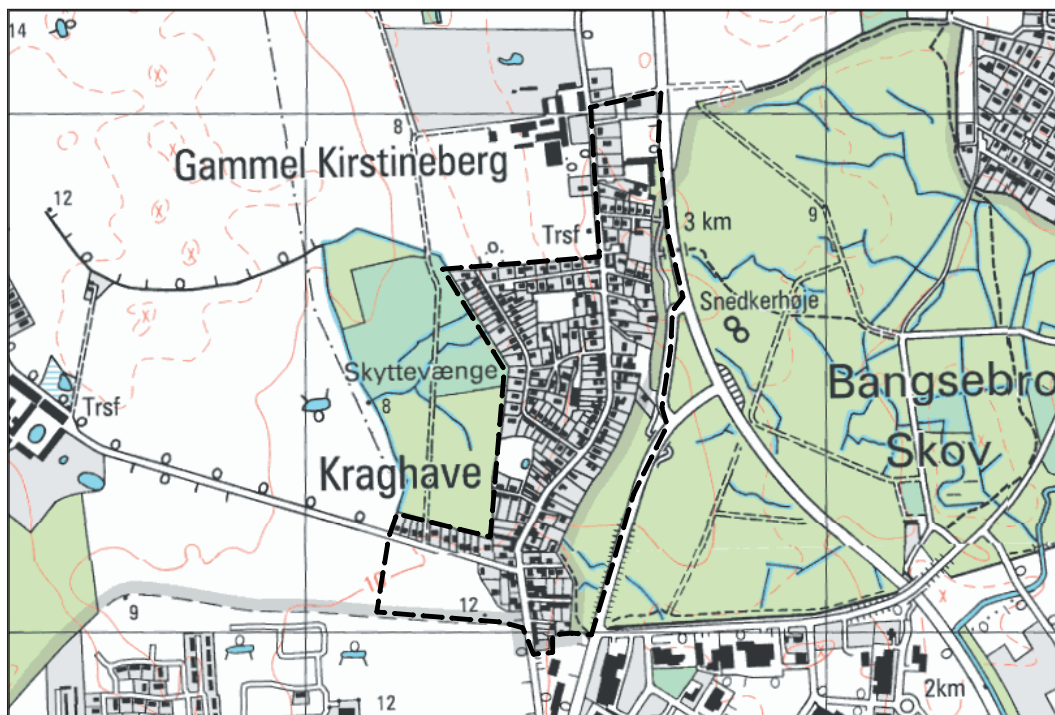
Sårbarhed: Helhedsindtrykket af to dele af Kraghave gamle skole er sårbare overfor ukoordinerede bygningsmæssige ændringer samt væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Gøsta Jonasson, lokalhistoriker, Kraghave

Kraghave gamle skole

369 - 20 Kraghave

Kraghave er en af Falsters yngste landsbyer. Den er antagelig opstået i 1500-tallet, fordi der var behov for arbejdskraft på de kongelige ejendomme: Nørre Ladegård og Nykøbing Slot. Navnet »Kragehaffue« (1569) fortæller, at byen må være anlagt i en skovhave, navngivet efter forekomsten af krager eller råger.

Hele byen hørte under Kronen, og 1664-matriklen omtaler beboerne som boelsmænd og husmænd. De betalte hverken landgilde eller skat, idet de dagligt gjorde hoveri på slot og ladegård.

Efter krongodssalget i 1767 kom landsbyen under Vennerslund, men beboernes klager over den lange vej til hoveriarbejde på Vennerslund medførte, at byen efter 1783 blev lagt ind under den nyoprettede hovedgård Kirstineberg, lidt nord for Kraghave.

1735 blev Falster Birk med tinghus, skarpretterhus og natmandshus placeret i Kraghave. Omkring 1783 blev der på Kirstinebergs initiativ oprettet en spinde-skole i byen, ligesom godset stod bag et senere børneasyl (1891).

Så sent som 1903 hørte 14 af byens huse under godset, og et uforholdsmæssigt stort antal gartnere, murere og smede viser, at beboerne havde fastholdt de erhverv, der var dominerende dengang Kraghave leverede arbejdskraft til vedligeholdelse af slot og slotshave.

Byen fremtræder på ældre kort som en uregelmæssig vejby med små gårde og huse på begge sider af den gamle snoede landevej mod Gåbense. Dog med en enkelt blind sidevej (Svinget). Herefter sker der en udfyldning af hullerne i husrækkerne langs landevejen, og i 1900-tallet udfyldes størsteparten af de ubebyggede arealer mellem bygaden og skovene. Mod Bangsebro Skov som blinde veje: Tjæregade, Stranges Alle, Thusevænget, Skovvej og Gustav Lohses Allé. Mod

Kraghave

Skyttevænget anlægges en blind vej: Søndervang og de to sammenhængende villaveje: Nørrevang og Vestervang. Ligeledes bygges en stribe villaer i den sydlige kant af Skyttevænget. Den fælles byjord: Harehøjene, nord for Søndervang, er forblevet ubebygget. Ved Kraghave Gåbensevej 75 er den gamle bybrønd bevaret.

Byens ældste huse findes langs Kraghave Gåbensevej og Svinget. De ældste af sidevejene: Tjæregade og Søndervang har dobbelthuse fra 1900-tallets begyndelse. Den resterende bebyggelse består hovedsageligt af villaer fra 1900-tallets første halvdel.

Ejerlavsgården mellem Kraghave og Gammel Kirstineberg danner en klar afgrænsning af Kraghave, idet området nord for Søndervang fortsat er dyrket mark. Øst for vejen strækker bebyggelsen sig dog op til Kraghave Skole. Nord for denne og overfor Gammel Kirstineberg ligger en stribe arbejderhuse og funktionærboliger, der tidligere har hørt under Kirstineberg cf. **369 - 17**. Den gamle elmeallé nord for Gammel Kirstineberg blev i 2002 erstattet af en lindeallé.

Byen rummer et stort antal bevaringsværdige huse, der endnu har bevaret deres arkitektoniske kvaliteter, cf. Kommuneatlas Nykøbing F p. 55. Tjæregade kan fremhæves som et fint eksempel på en gade med bevaringsværdige arbejderhuse fra 1900-tallets begyndelse. Desuden har byen en række bygninger med kulturhistoriske kvaliteter fx købmandsgården (Kraghave Gåbensevej 11), cykelforretningen (Kraghave Gåbensevej 30), trævarefabrikken (Kraghave Gåbensevej 72a-b), Asylet (Kraghave Gåbensevej 76) og Kraghave skole.

Sårbarhed: Kraghave er sårbar over for væsentlige ændringer af byens struktur og over for bebyggelse af de omkringliggende friarealer: sydsiden af Skyttevænge, Harehøjene og området mellem Vestervang og Gammel Kirstineberg. De bevaringsværdige huse er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt: Trap p. 957ff, Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p.133 ff. og Kommuneatlas Nykøbing F, p. 33 og 50 (kort).

369 - 21 Hullebæk landsby

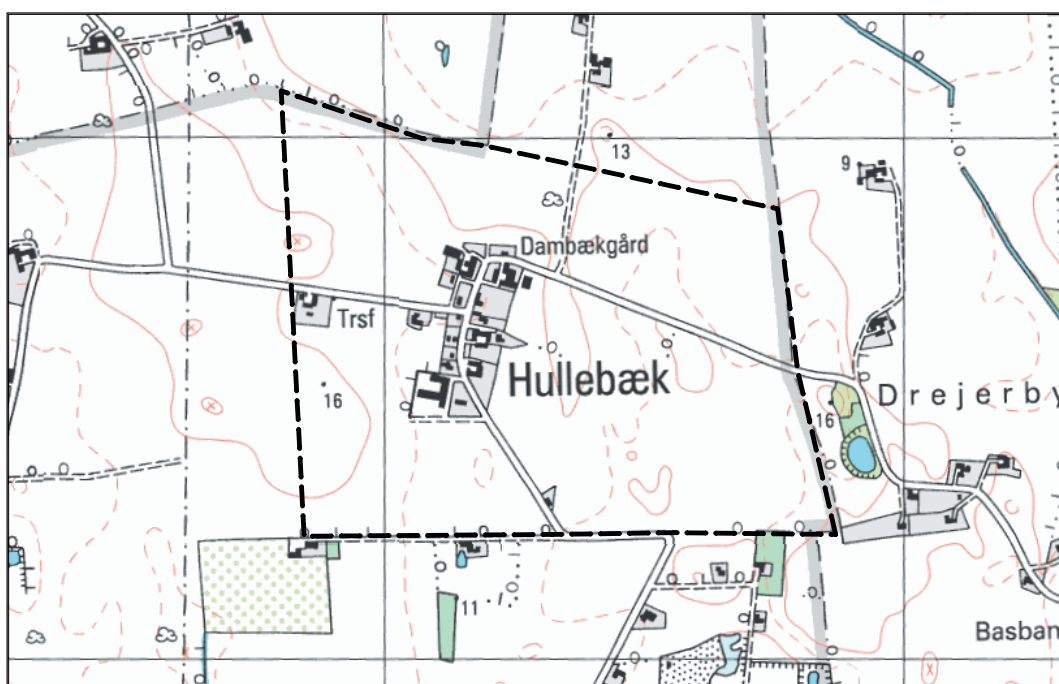
Hullebæk er en landsby, der i sjælden grad har bevaret sit oprindelige præg. Den er nævnt i Kong Valdemars Jordebog (1231). I middelalderen hørte størsteparten af gårdene under kronen, og i 1600-tallet skulle de yde hoveri på Nørre Ladegård. 1766 overgik byens 9 gårde til Orupgård. I 1844 er gårdtallet reduceret til 8. 1903 er 7 af gårdene overgået til selveje. I 1682 er der blot én husmand i byen. I 1787 er der syv. Hustallet er herefter uændret indtil 1912, hvor endnu to småhuse kom til.

Landsbyen bestod oprindeligt af to gårdrækker adskilt af bygaden med gadekæret. Efter udflytningen er den oprindelige vestre gårdrække reduceret til en enkelt gård i nord, mens østre gårdrække har tre gårde. Den nordligste af de tre gårde danner sammen med gården i vestre række en særdeles harmonisk afslutning af bygadens nordligste del.

Efter udflytningen af gårdene er der langs vestsiden af bygaden opført en række småhuse. Længst mod syd afsluttes denne husrække af en nyopført gård. I nordlige del af østre gårdrække ligger en stærkt ombygget rytterskole fra 1721 (Damkærvej 2).

300 meter syd for Hullebæk opførte ejeren af »Sembachs Gård« i 1912 et hus, der skulle tjene som bolig for polske roearbejdere (Hullebækvej 31). Huset fungerede senere som udlejningshus og efter en ombygning i 1949 som aftægtsbolig.

Sårbarhed: Hullebæks velbevarede struktur og landsbypræget er sårbart over for væsentlige strukturelle ændringer, bebyggelse uden for den oprindelige landsby-

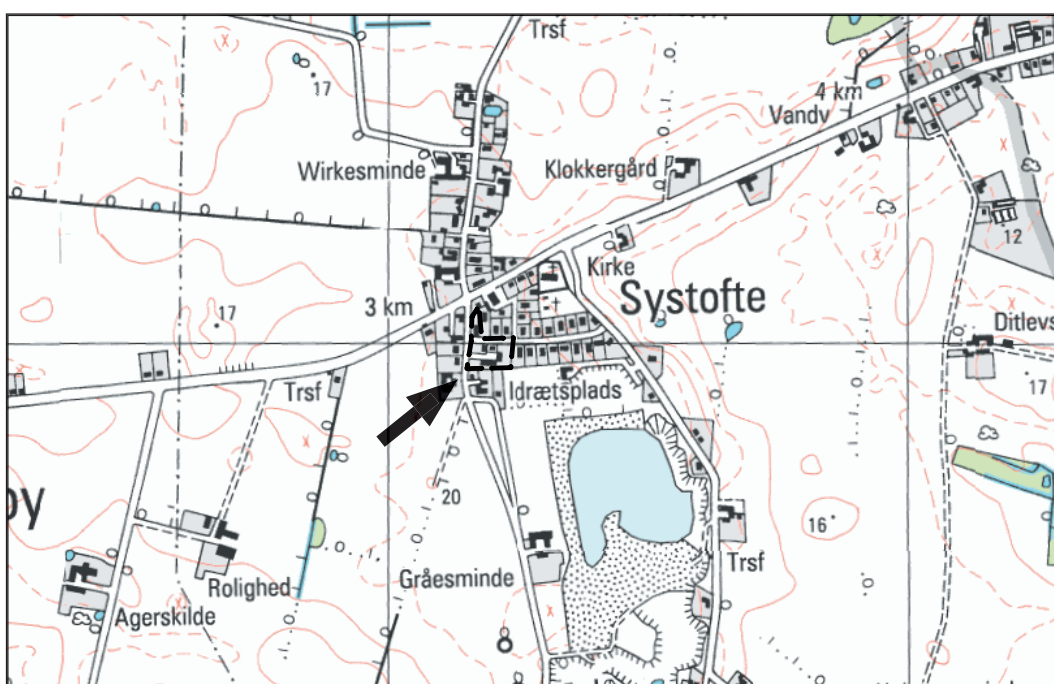
Hullebæk

tomt og for funktionstømning og nedrivning af landbrugsbygninger. Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt.: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), p.79 ff. og Lollike, Herman: Hullebækbogen – om en lille falstersk landsby (1983).

369 - 22 Skolerne i Systofte

På nordsiden af Systofte Skolevej ligger den skolebygning, der var i brug fra 1855 til 1929. På sydsiden ligger dens afløser: En fritliggende førstelærerbolig, en sko-

Systofte gamle skole

lebygning med andenlærerbolig på første sal og en senere tilbygget gymnastiksal (1944) mod vest. Skolebygningen anvendes nu som børnehave.

Den gamle skole (Systofte Bygade 20-22) fremtræder som et gulkalket dobbelthus med eternittag. Førstelærerboligen (Systofte Skolevej 2A) og skolen fra 1929 er opført i røde sten og med halvvalmede tegltage. Gymnastiksal og mellembygning er ligeledes i røde tegl.

Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

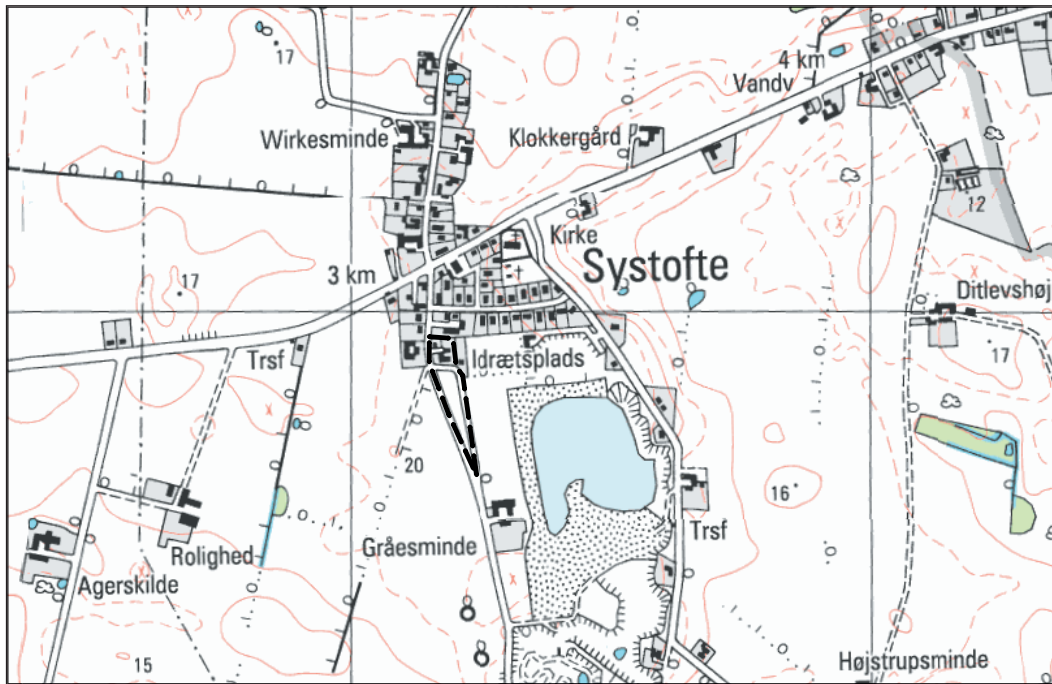
Kilde: Inger Strange, Tingsted-Systofte Lokalhistoriske Arkiv.

369 - 23 Andelsmejeriet i Systofte

Andelsmejeriet i Systofte blev 1887 opført på tomten af den sydligste gård i østre gårdække. Mejeriet var i funktion indtil 1959, hvor det blev sammenlagt med mejeriet i Idestrup. Skorstenen blev nedrevet omkring 1960.

Mejeribygningerne, der er i gule sten, består af en lang længe i syd med bolig i østenden og skummesal i vestenden. I tilknytning til denne en sidebygning der tidligere rummede smørlager, kølerum, fyr og kullager. Nord herfor en fritliggende bygning, der fungerede som stald og ostelager.

Syd for mejeriet er der, øst for den nuværende landevej, bevaret en stump af den gamle vej, der havde et skarpt knæk øst for det gamle mejeri.

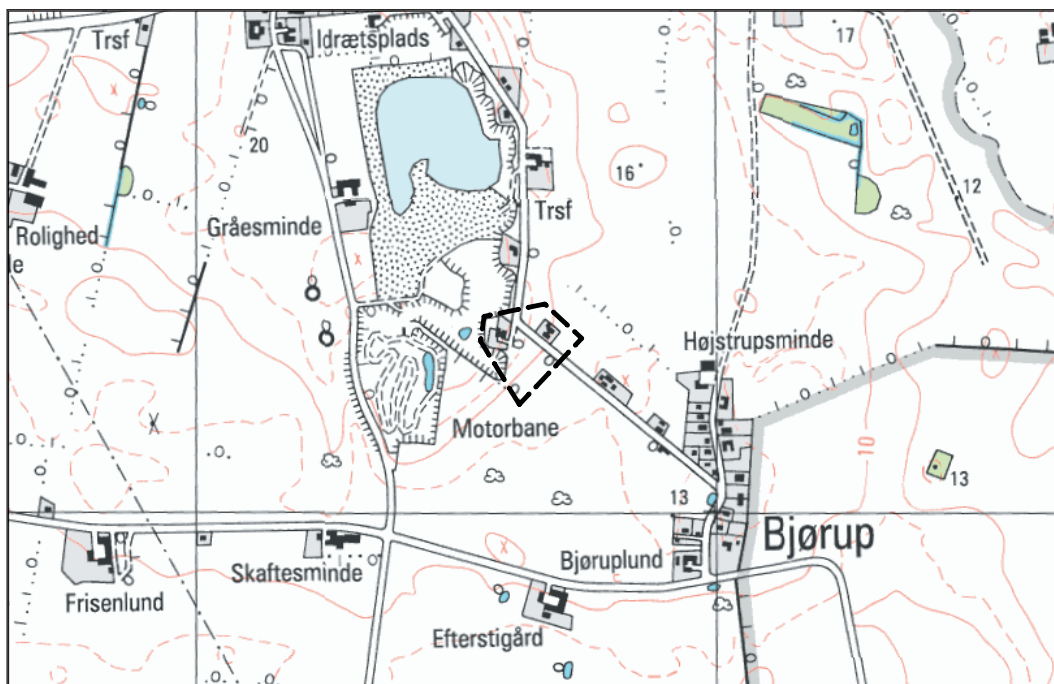

Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser. Den gamle landevej er sårbar over for nedlæggelse.

Kilde: Ina Hansen, Systofte Bygade 12, 4800 Nykøbing F

369 - 24 To Orupgård-huse ved Bjørup

Midt mellem Systofte og Bjørup ligger to dobbelthuse, hvis buede valmtage afslører deres oprindelige tilknytning til Orupgård, jvf. 391- 29 Kulturmiljøer for Stubbekøbing Kommune. Ejeren af det ene oplyste, at husene er opført omkring 1880, og at der til hver bolig var et jordtilliggende på tre tønder land.

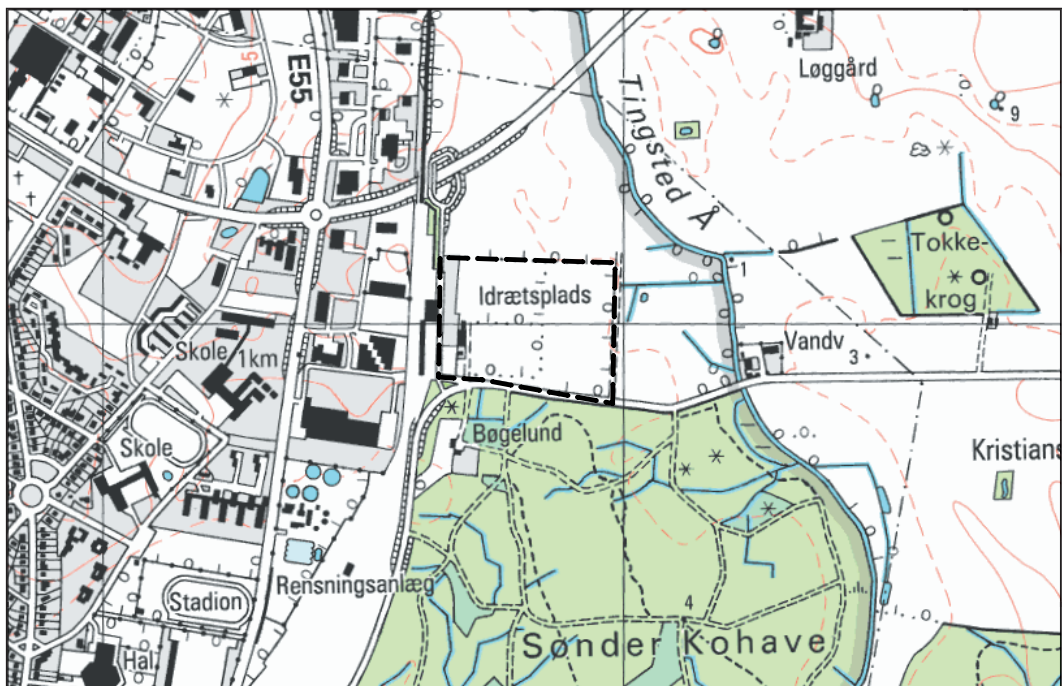
Begge huse er opført med to boliger. De er opført i gule sten, formentlig fra Orupgårds teglværk, og fremtræder nu med røde tegltage med buet halvvalm. Bag begge huse ligger er dobbelt baghus, opført i bindingsværk.

Sårbarhed: Bygningerne er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Kilde: Rene M. Enok Andersen, Stubmøllevej 19, 4800 Nykøbing F.

369 - 25 Klubhuse og baneanlæg (B 1901)

1944 besluttede boldklubben B 1901 at anlægge egne boldbaner og købte et areal på 6 tdr. land nord for Kohaveskoven af godsejer Thorsen, Vestensborg. Købesummen var 15 000 kr. Anlæggelsen af det nye baneanlæg blev udført som et beskæftigelsesarbejde. Men da der kun måtte arbejdes på baneanlægget i perioder med særlig høj arbejdsløshed, var de tre boldbaner først færdige i jubilæumsåret 1951.

B 1901 klubhus

Klubhuset stod færdig i 1953. Siden da er dets areal fordoblet ved udvidelser på begge sider af den oprindelige bygning. Efter oprykning til 1. division (1963) blev der råd til at flytte en træbygning fra Havnen til baneanlægget og indrette denne til bolig for klubbens kantineforvalter. Nogle år senere udvidedes baneanlægget med tre nye baner øst for det gamle baneanlæg.

Omkring 1990 blev et ældre træsommerhus fra Marielyst placeret syd for klubhuset og indrettet som omklædningsrum. Trods den blandede oprindelse danner klubbens tre bygninger en harmonisk helhed, fordi de er malet i klubbens farver: blå og hvidt.

Sårbarhed: Klubhuse og baneanlæg er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

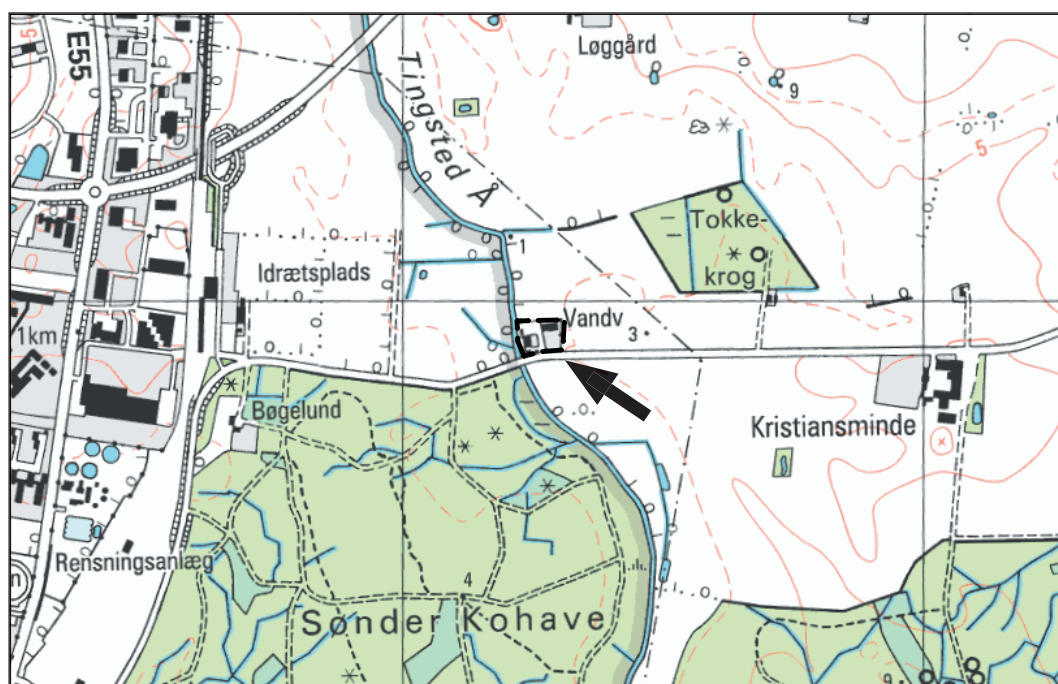
Litt: Samson, Erik og Madsen, Flemming Thor: B.1901 gennem 100 år, 2001, p. 24 ff.

369 - 26 Kommunale vandværk

1890-91 blev Nykøbing kommunes første vandværk anlagt og i den forbindelse opførtes byens første vandtårn i Klosterstræde.

På vandværkets areal ved Sønder Kohave findes en lav, hundredårig vandværksbygning i gule sten. Bygningen er forlænget mod nord og udvidet mod vest. Syd for vandværket ligger den samtidige bestyrerbolig, oprindelig i gule sten, men nu malet.

Øst for bestyrerboligen en nyere transformatorbygning, og øst for den gamle vandværksbygning ligger en nyere vandværksbygning (1965) opført i gule sten.

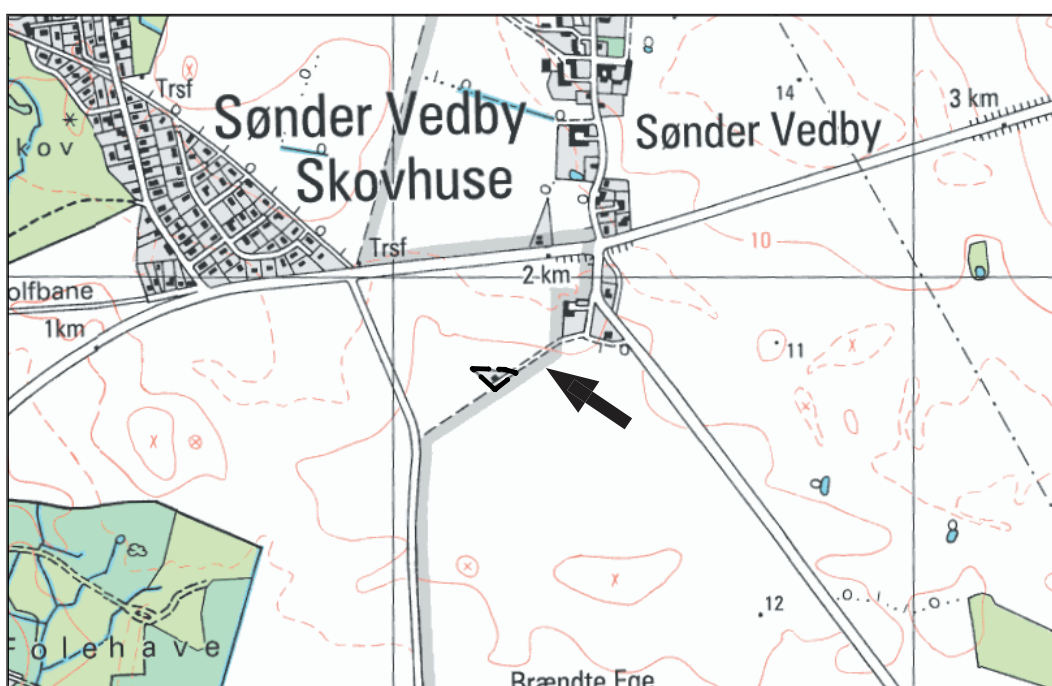
Kommunale vandværk

Sårbarhed: Vandværksanlægget er sårbart over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt.: Nørregård, Georg: Nykøbing på Falster, Anden del, p. 227.

369 - 27 Sønder Vedby Station

På strækningen mellem Stubbekøbing og Nykøbing anlagde Østfalsterbanen (1911-66) en række stationer : Åstrup (391 – 6 A), Horbelev (391 – 21), Karleby

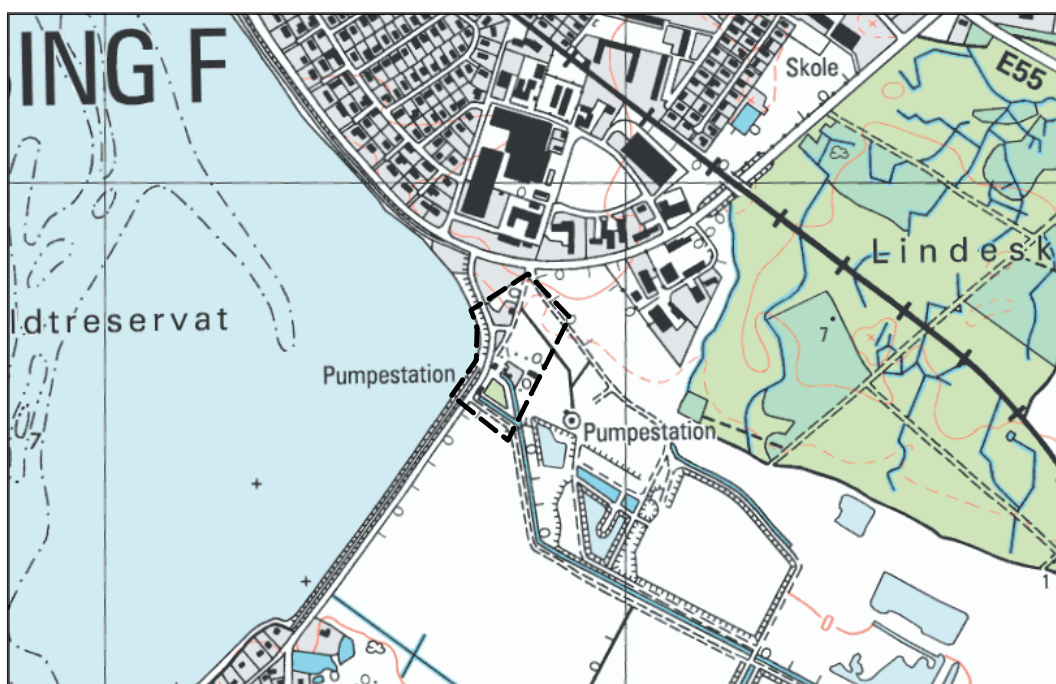
Sønder Vedby Station

(391 – 6 B), Egebjerg (391 – 6 C) og Sønder Vedby. Alle stationer havde ens stationsbygninger, tegnet af arkitekt Glahn. Stationen i Sønder Vedby adskiller sig dog ved kun at have to fag vinduer, mens de øvrige har tre.

Sårbarhed: Stationsbygningen er sårbar over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt: Thorsen, Sven: Kulturmiljøer i Stubbekøbing Kommune (2004), p. 92 ff.

369 - 28 Pumpestation ved Hasselø Nor

Pumpestation ved Hasselø

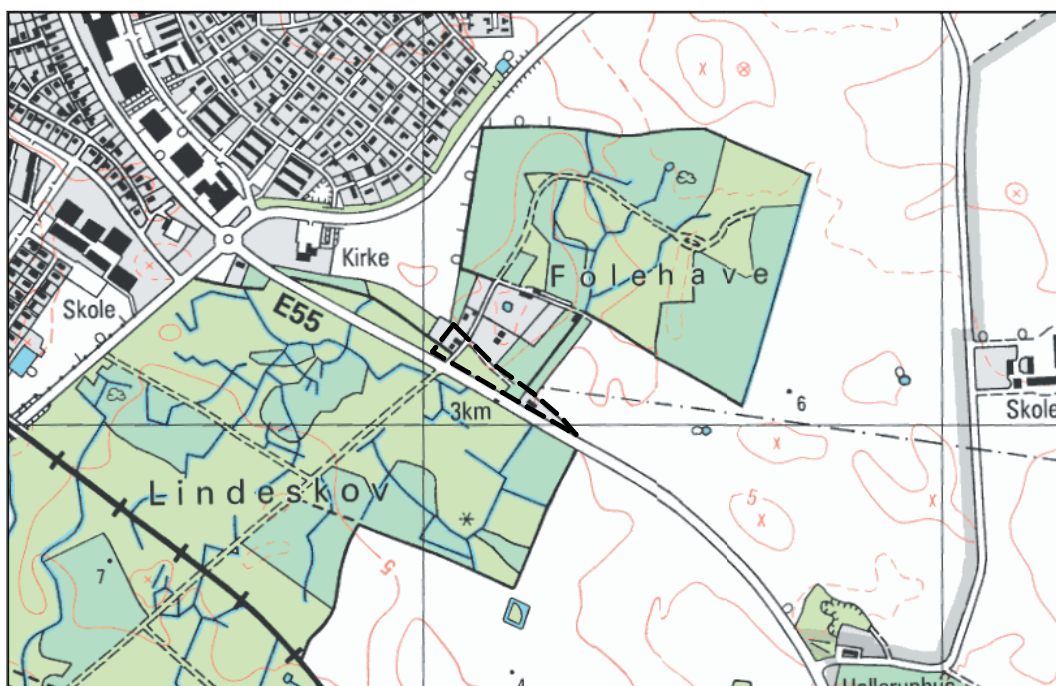
1869 fik kaptajn Clausen bevilling til at udtørre noret mellem Falster og Hasselø ved at anlægge en dæmning ved Væggerløse og en dæmning med pumpestation ved Lindeskoven. Clausen gik straks i gang, og året efter påbegyndtes afvandingen af noret. I begyndelsen ved hjælp af en stor vindmølle og to vandsnegle, senere med dampmaskine. Med opførelsen af en ny pumpestation (1973) ophørte den gamle pumpestation med at fungere.

Inden for Hasselø-dæmningen ligger den gamle, hvidkalkede pumpemesterbolig (Hasseløvej 110), og ca. 100 meter syd herfor ligger den gamle pumpestation, opført i gule sten. Umiddelbart syd for denne en yngre, men mindre pumpestation, ligeledes i gule sten. Yderligere ca. 50 meter længere mod syd ligger den sidste pumpestation: En mindre bygning i røde sten og rødt tegltag. I forbindelse med anlægget af denne blev afvandingskanalen forlagt mod syd.

Sårbarhed: De gamle, gule pumpestationer er sårbare over for yderligere forfald/nedrivning. De øvrige bygninger er sårbare over for væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

Litt.: Brandt, Palle: Et godt lille land, Om Hasselø og Landvindingslaget Hasselø Nor i 125 år, 1994. Nørregård, Georg: Nykøbing på Falster, Anden del p, 177 f.

369 - 29 Skovfogedbolig og skovarbejderhus ved Lindeskov

Lindeskovens gamle tilknytning til Orupgård afspejler sig ved at det gamle skovarbejderhus i den nordlige kant af skoven fremtræder med Orupgård-husenes karakteristiske, buede halvvalm. En nyere skovfogedbolig vest herfor har blot almindelig halvvalm.

Skovfogedbolig (Haneborgvej 1) fra begyndelsen af 1900-tallet, opført i gule sten. Huset har halvvalm og tegltag. Syd for huset et ældre udhus i bindingsværk. På den modsatte side af skovvejen en række tætstående linde.

Skovarbejderhus

200 meter øst for skovfogedboligen ligger et ældre, dobbelt skovarbejderhus (Gedser Landevej 1A), ligeledes i gule sten og med halvvalm. Men i modsætning til skovfogedboligen er der her anvendt den karakteristiske halvvalm, der kendetegner Orupgårds huse.

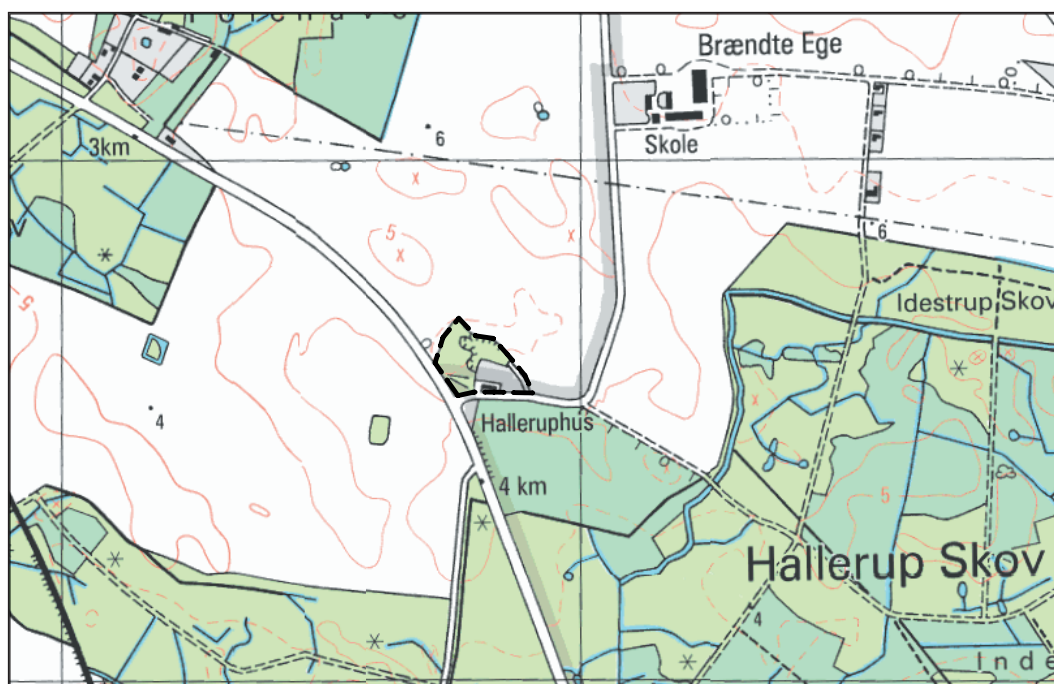
Sårbarhed: Husene er sårbare over for forfald/nedrivning og væsentlige ændringer af arkitektur og omgivelser.

369 - 30 Halleruphus Skovridergård

Skovridergården Halleruphus er centralt placeret midt mellem Orupgårds tre skove: Folehave, Lindeskov og Hallerup Skov. På 1890-kortet er stedet betegnet »Skovridergård« og Verner Christensen, Stoholm beretter om skovrider Osvald Petersen, der boede i Halleruphus i begyndelsen af 1900-tallet.

Den gamle, statelige skovridergård fremtræder nu gulkalket med sorttjæret bindingsværk. Stråtaget er erstattet af et eternittag. Den sydligste del af skovridergårdens tjenestejord er nu tilplantet med skov, ligesom landevejen er flyttet mod vest.

Kilde: Verner Christensen, Stoholm (artikel i Sydfalster Nyt: Den gamle landsby 2) og Jørgen Nielsen, Kildebakkegårds Allé 46B, Søborg.

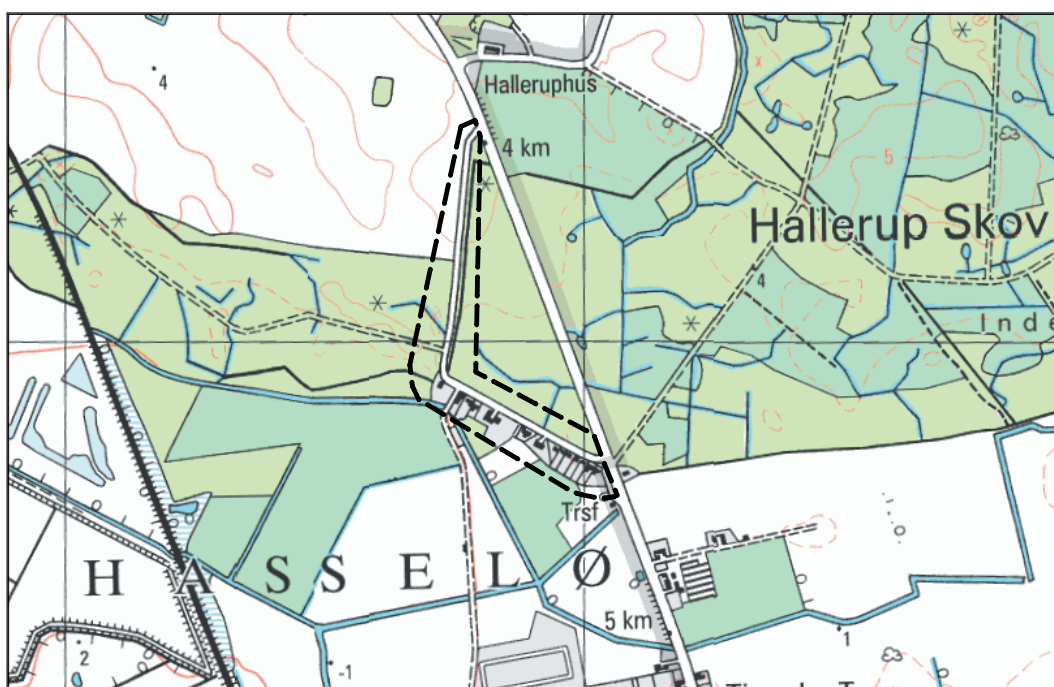

Halleruphus

369 - 31 Gammel landevej og bebyggelse ved Hallerup Skov

Landevejen mellem Nykøbing og Gedser gik oprindelig langs den sydlige kant af Hallerup Skov. 1890 kortet viser, at bebyggelsen blot bestod af et enkelt hus ved ørslen til Lindeskov og et par huse ved indkørslen til Hallerup Skov.

Området syd for skoven fremtræder nu med en karakteristisk landevejsbebyggelse. Overvejende med huse der er opført i begyndelsen af 1900-tallet. De fleste synes opført i gule sten. En del er efterfølgende blevet kalket eller pudset.

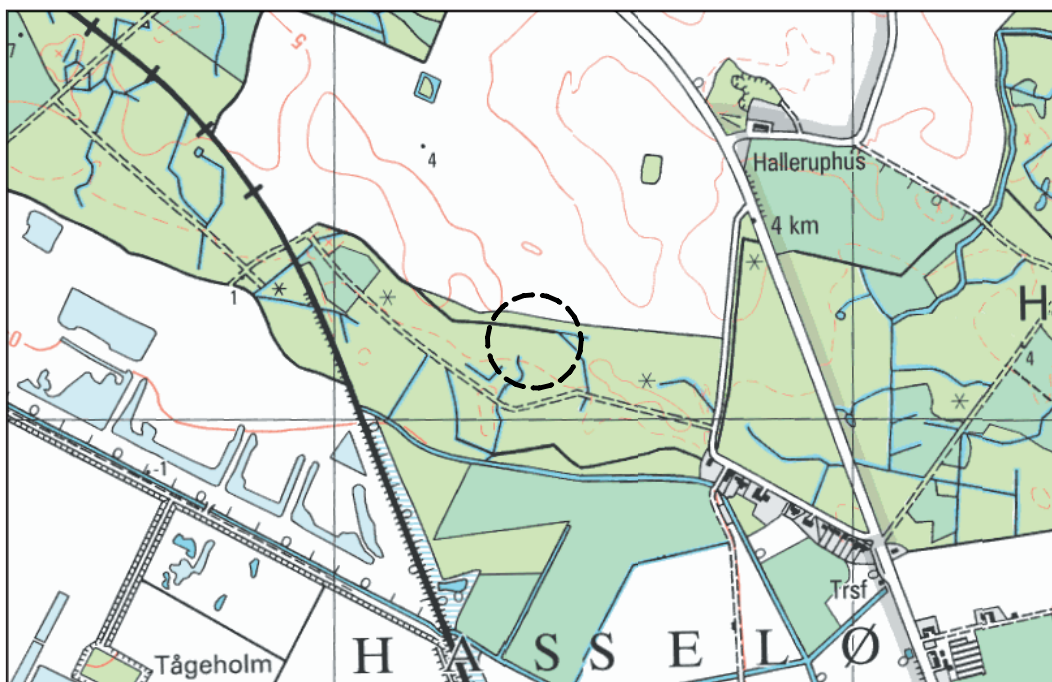

Landevej i Hallerup Skov

De syv østligste huse i husrækken (nr. 1 –13) er fra begyndelsen af 1900-tallet. Nr. 15 og 17 er yngre. Nr. 19 er et ældre husmandssted. De næste tre huse (nr. 21 – 25) er fra begyndelsen af 1900-tallet. Nr. 25 er sammenbygget med et karetmagerværksted. Nr. 27 - husrækkens ældste hus - er et stråtækt bindingsværkshus.

Sårbarhed: Bebyggelsen er sårbar over for væsentlige ændringer af bygningerne og deres omgivelser.

369 - 32 Sagnstenen »Malle-Musse-Gretes Trone«

Malle-Musse-Grethes Trone

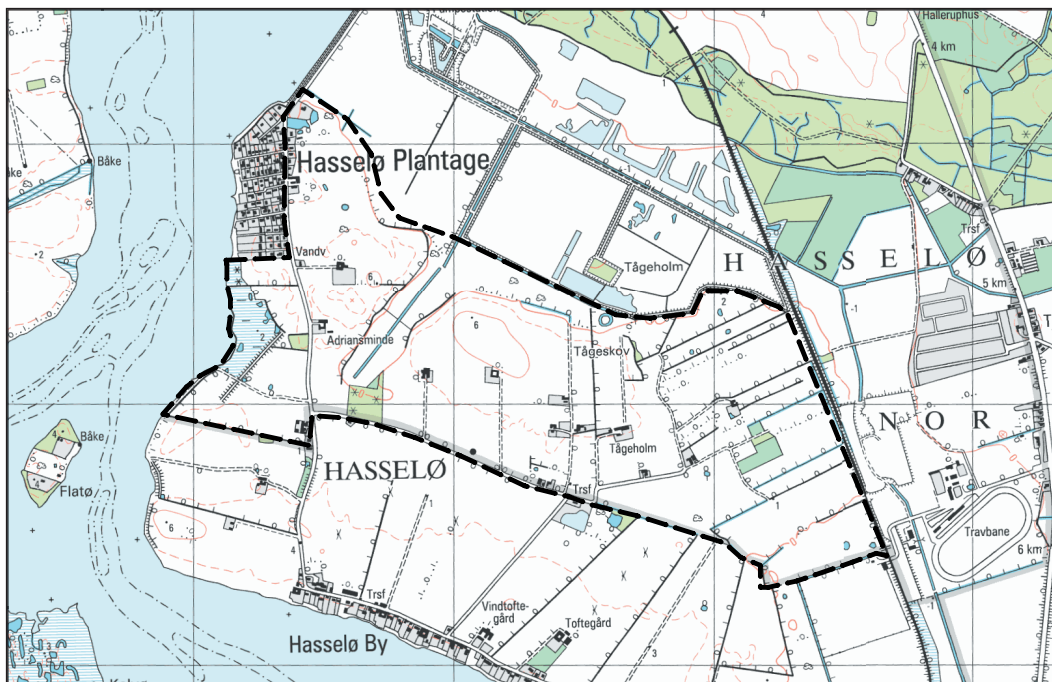
På en lav højning i skoven ligger sagnstenen »Malle-Musse-Grethes Trone« hvor ellekonen »Mallemusse-Grete« havde sæde, når hun da ikke drev sit spil i den nærliggende Maglemose (»Mallemusse«). Stenen måler 4 x 4 x 1,6 m. I området omkring stenen ligger en del større, til dels kløvede sten.

Sagnstenen er, ifl. kapitel 3 i bilag til lov om naturbeskyttelse, omfattet af fredningsbestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 12, når ejeren har modtaget meddelelse om stenens tilstedeværelse.

Sårbarhed: Stenen er, så længe ejeren ikke har modtaget formel meddelelse om stenens tilstedeværelse, sårbar over for kløvning/sprængning. Stenens tilgængelighed og synlighed er sårbar over for tilgroning.

Litt: Schmidt, August F.: Danmarks kæmpesten i folkeoverleveringen, Danmarks Folkeminder nr. 39 (1932), p. 188.

369 - 33 Hasselø, nordlige del af ejerlavet

(Den sydlige del af ejerlavet er beskrevet i Kulturmiljøer i Sydfalster Kommune: 395 – 2)

Hasselø repræsenterer en sjældent forekommende landsbytype, idet alle byens gårde var placeret på én lang række langs med stranden. Efter udskiftningen (1805-07) flyttede 11 af byens 18 gårde ud af byen, der dog bevarede sin struktur, idet de udflyttede gårde blev erstattet af husmands- og fiskerhuse.

Udskiftningen foregik som en kombineret stjerne- og blokudskiftning. Nærmest byen stråler skel og veje ud i landskabet. Nord for Hasselø Tværvej og vest for Hasseløvej foregik udskiftningen i blokke, der endnu tegner sig markant i landskabet i form af stendiger, levende hegn, veje og udflyttede gårde. Ud over disse markante landskabsstræk rummer landskabet mange andre gamle elementer: græs-sede enge, smålunde, træer, trærækker og ledstolper.

Den lavtliggende Tågeskovpynt i øens yderste nordøstlige ende blev friholdt for bebyggelse ved udflytningen. På Generalkvartermesterkortet (1836) fremtræder pynten som et ubebygget område med 16 smalle englodder, hvoraf halvdelen har større eller mindre træbevoksninger. Hertil kommer 8 rene skovlodder i områdets centrale del. Dette landskab har utvivlsomt leveret brændsel og hø, mens Kalvø og Flatø har leveret sommergræsning til øens store kvæghold – Hasselø's vigtigste landgilde var smør og ål.

På 1890-kortet er Tågeskovpyntens landskab stort set uforandret. Dog er engloddernes højstliggende dele og enkelte skovlodder opdyrkede, ligesom der er bygget et enkelt husmandssted øst for skovlodderne. Senere er der, vest herfor, bygget endnu et husmandssted.

År 1836

I dag fremtræder Tågeskovpynten som et landskab, der i enestående grad har fastholdt udskiftningslandskabets struktur med jord- og stendiger, smålunde og levende hegn. Hist og her ses stengærder af kampesten (»kniplingsgærder«) med ét eller flere lag flintesten ovenpå – En gærdetype, der kun kendes fra Hasselø. Størstedelen af området er nu braklagt og under tilgroning. 1986 anbefalede landskabshistorikeren Karl-Erik Frandsen en fredning af området, der uden sammenligning er Falsters mest intakte udskiftningslandskab.

Sårbarhed: Landskabets velbevarede struktur og de mange velbevarede enkelt-elementer er sårbare over for yderligere bebyggelse og andre ændringer af et uforstyrret og velbevaret udskiftningslandskab. Landskabets enkeltelementer er på tilsvarende vis sårbare over for ændringer der vil sløre, fjerne eller på anden vis ødelægge disse. Det enestående og velbevarede landskab på Tågeskovpynten er i særlig grad sårbart over for tilgroning, hegnsrydning og andre ændringer af landskabets oprindelige struktur.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), Bind 1: Sydfalster Kommune p. 255 ff.

369 - 34 A - D Fire ”Gammelbyer”

I jernalderen var det almindeligt, at landsbyerne med nogle hundrede års mellemrum flyttede rundt i deres ejerlav, men fra sidst i 900-tallet til et stykke ind i 1100-tallet blev bebyggelserne permanente. I Falsters kystegne skete der dog en række senere landsbyflytninger i 1200-tallet. Under den middelalderlige landbrugskrise i det følgende århundrede blev der desuden nedlagt en række landsbyer.

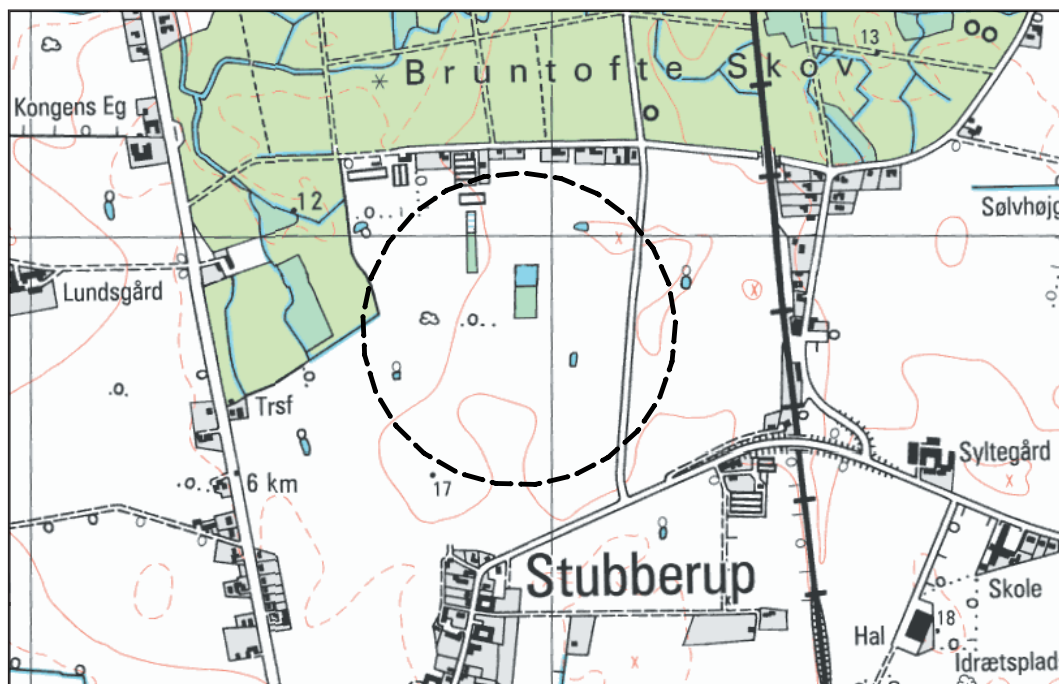
Tilstedeværelsen af nedlagte landsbyer røber sig oftest i form af stednavnet »Gammelby«. Ved studier af Valdemars Jordebog (o.1250), markbøger (1682), udskiftningskort og ved arkæologiske undersøgelser har det været muligt at lokalisere et antal nedlagte bebyggelser fra jernalder, vikingetid og tidlig middelalder.

For at yde disse gamle bosætninger den bedste beskyttelse og for at undgå bekostelige udgravninger medtages disse bebyggelsesspor i nærværende registrant.

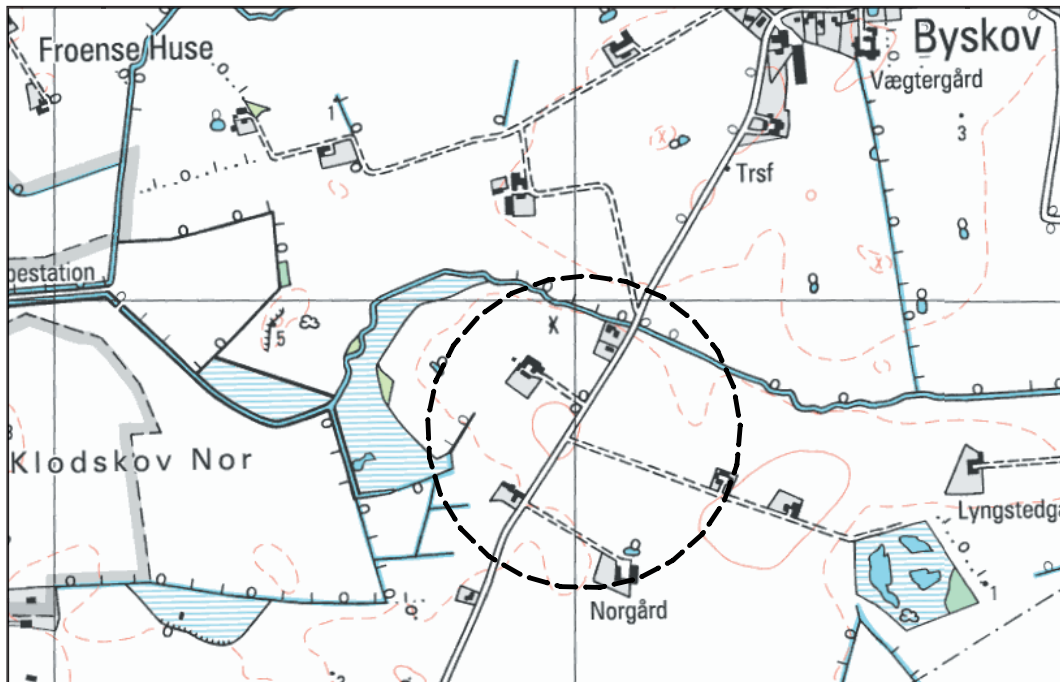
Det skal bemærkes, at den helt præcise lokalisering er behæftet med en del usikkerhed og den anvendte markering (en cirkel med en diameter svarende til 600 meter i terrænet) skal opfattes som en signatur, og at den nedlagte landsby eller dele heraf kan ligge udenfor det område, signaturen dækker.

369 - 34 A Stubberup

Markbogen (1682) har et »Gammell Bye Schiffte« og på matrikelkortet (1797) er »Smaae Gaml Byer« og »Gamle Byer« anført i området mellem den nuværende by og Bruntofte Skov.

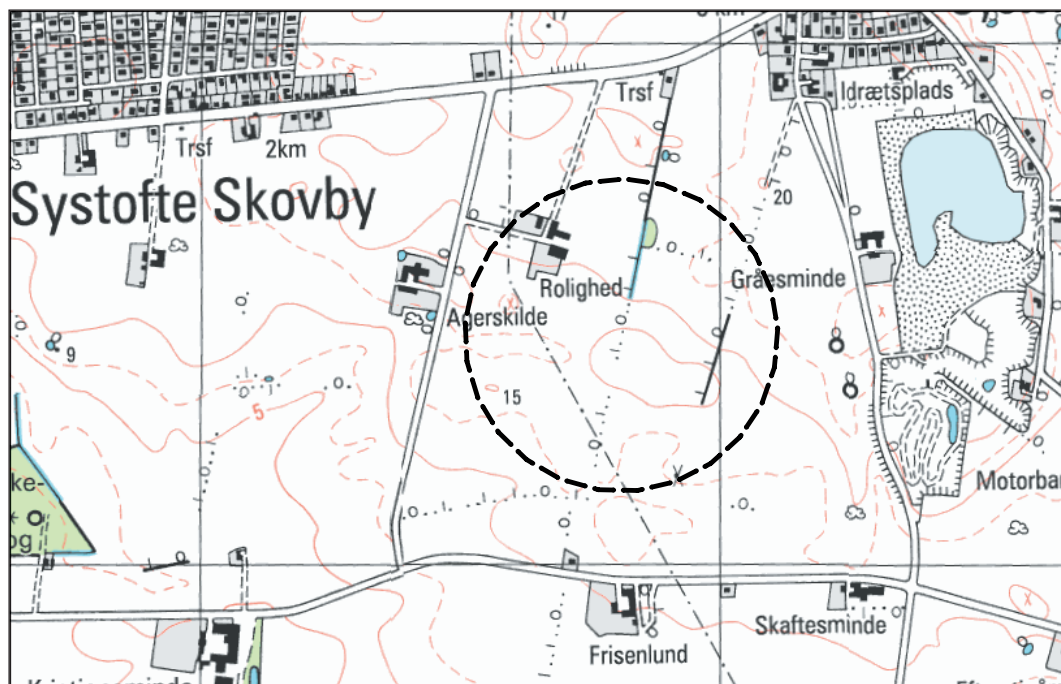

369 - 34 B Klodskov

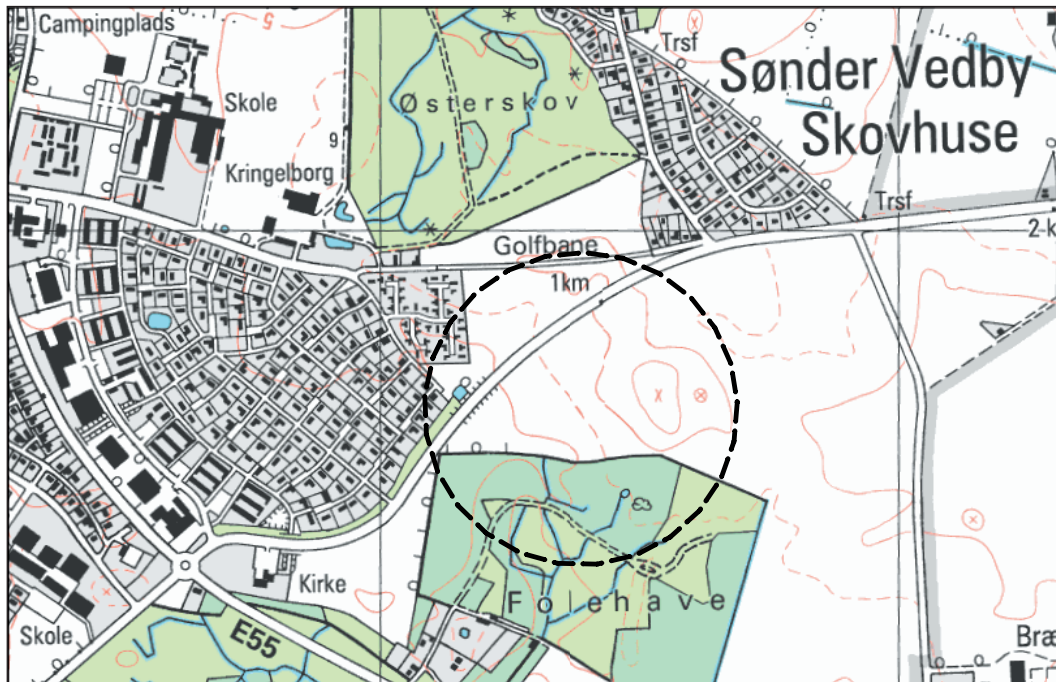
Markbogen (1682) har »Die Wester Gammel Bye« og »Die Øster Gammel Bye« og på udskiftningskort (1793) er »Gammelbye Agre« anført nær ejerlavsgården mod Byskov.

369 - 34 C Systofte

Sydvest for Systofte Kirke blev der i forbindelse med jordlægningen af KONTEK-kablet påvist bebyggelsesspor i form af mindst to gårdeanlæg fra tidlig middelalder.

369 - 34 D Lumstrup

Landsbyen Lumstrup, der nævnes i Falsterlisten (o. 1255), kan ikke lokaliseres ud fra skriftlige kilder. Men ved anlæg af Golfbanen sydøst for Nykøbing blev der påvist spor efter en middelalderlig bebyggelse, formentlig Lumstrup.

Sårbarhed: De nedlagte landsbyer m.m. er sårbare over for bebyggelse, gravning, dybdepløjning, terrænændringer og dræning.

Litt: Frandsen, Karl-Erik (red): Kulturhistorisk Håndbog (1986), Bind 1, p. 153 og 187

Kilde: Museet Falsters Minder.